

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Αμφιλόχιος Παπαθωμάς *Αναπληρωτής Καθηγητής
του Παν/μίου Αθηνών*

Μαρία Γαλάνη-Δράκου, *Φιλολόγος*
Βασίλική Καμπουρέλλη, *Φιλολόγος*
Ευαγγελία Λουτριάνακη, *Φιλολόγος Εκπαιδευτικός*
Β/θμιας Εκπ/σης

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ιωάννης Πετρόπουλος, *Αναπληρ. Καθηγητής*
του Δημοκρίτειου Παν/μίου Θράκης
Χρίστος Κυριαζόπουλος, *Σχολ. Σύμβουλος*
Γεωργία Κατσαγάνη – Γιαννακοπούλου, *Φιλολόγος*
Εκπαιδευτικός Β/θμιας Εκπ/σης

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Δημήτριος Καλανδράνης, *Σκιτσογράφος*

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Σπυρίδων Καράμπαλης, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

Σωτήριος Γκλαβάς, *Μόν. Πάρ. του Παιδαγ. Ινστιτούτου*

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

Ο Απόλλων (Δυτικό αέτωμα του ναού του Διός στην
Ολυμπία, Αρχαιολογικό Μουσείο Ολυμπίας)

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΛΙΒΑΝΗ

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας

Αποφ. 16158/6-11-06 και 75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Αμφιλόχιος Παπαθωμάς – Μαρία Γαλάνη-Δράκου
Βασιλική Καμπουρέλλη – Ευαγγελία Λουτριανάκη**

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ:

Ελληνικά Γράμματα

Αρχαία Ελληνική Γλώσσα

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Τόμος 1ος

**Γ΄ Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 / Κατηγορία
Πράξεων 2.2.1.α: «Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ *Πρόεδρος του*
Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων βιβλίων και
παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με
βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**
Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου
Γεώργιος Κ. Παληός
Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου
Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.**

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το βιβλίο της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας της Β΄ Τάξης του Γυμνασίου αποτελεί συνέχεια του βιβλίου της Α΄ τάξης και ακολουθεί την ίδια δομή με εκείνο. Στόχος και αυτού του βιβλίου είναι να προσεγγίσει ο μαθητής την αρχαία ελληνική γλώσσα με βάση την αττική διάλεκτο μέσα από κείμενα ποικίλου περιεχομένου, όχι μόνο της κλασικής εποχής, αλλά και μεταγενέστερα, της όψιμης αρχαιότητας.

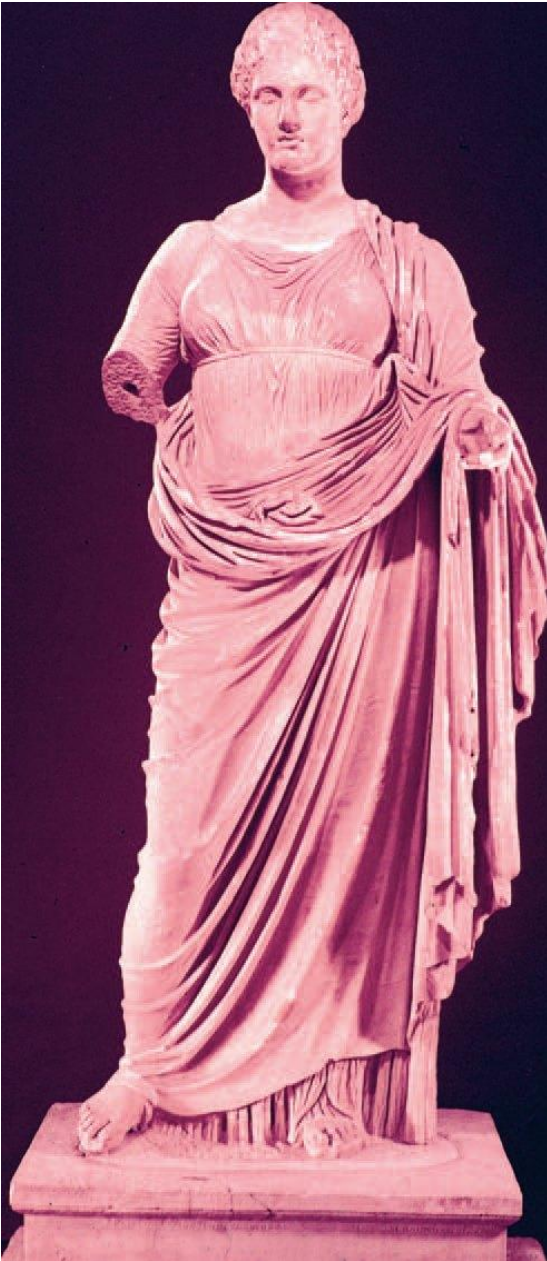
Η κλιμακούμενη δυσκολία των κειμένων, κατά κανόνα αυτούσιων, αλλά και η παρουσίαση των γλωσσικών και μορφολογικών στοιχείων, καθώς και η ποικιλία των ερωτήσεων και ασκήσεων, πιστεύουμε ότι διευκολύνει τη σταδιακή εξοικείωση των μαθητών με την αρχαία ελληνική γλώσσα. Με τη σύνδεση της αρχαίας και της νέας ελληνικής, στο επίπεδο της ετυμολογίας, της γραμματικής και του συντακτικού, ο μαθητής θα αντιληφθεί τη διαχρονική εξέλιξη και συνέχεια της ελληνικής γλώσσας.

Και στην τάξη αυτή, στο πλαίσιο της διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης, η διδασκαλία του μαθήματος συνδέεται με τα άλλα μαθήματα, τόσο στο βασικό κείμενο κάθε Ενότητας όσο και στα παράλληλα κείμενα που περιέχονται στο Επίμετρο του βιβλίου.

Η παράθεση, τέλος, στο Επίμετρο εποπτικών πινάκων των γραμματικών, συντακτικών και ετυμολογικών φαινομένων, που περιέχουν όχι μόνο την ύλη της τάξης αυτής αλλά και της προηγούμενης, αποτελεί μέσο, για να διευκολυνθεί ο μαθητής περαιτέρω στην προσέγγιση της αρχαίας ελληνικής γλώσσας.

Η συγγραφική ομάδα

Ενότητα 1

Η θεά Θέμις από τον Ραμνούντα (3ος αι. π.Χ., Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας)

Πατρική δικαιοσύνη

Α. Κείμενο Ο Κλαύδιος Αιλιανός (περ. 170-235 μ.Χ.), για τον οποίο έγινε λόγος στην προηγούμενη τάξη, περιλαμβάνει στο έργο του Ποικίλη Ιστορία μια διδακτική ιστορία για έναν ατίθασο γιο και τη δραστική αντιμετώπιση του από τον πατέρα του.

Ἄνὴρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἑπτὰ. Τούτων ὁ νεότατος κακὰ πολλὰ τοὺς ἄλλους εἰργάζετο. Καὶ τὰ μὲν πρῶτα ἐπειράτο αὐτὸν ὁ πατήρ ρυθμίζειν λόγῳ· ἐπεὶ δὲ οὐκ ἐπείθετο, πρὸς τοὺς δικαστᾶς ἤγαγε καὶ ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο ἀκριβῶς κατηγόρησε, καὶ ἦτει παρὰ τῶν δικαστῶν ἀποκτεῖναι τὸν νεανίσκον. Οἱ δὲ ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλεῖα Ἄρταξέρξην ἤγαγον.

Τὰ αὐτὰ δὲ λέγοντος τοῦ Μάρδου, βασιλεὺς ἔφη: «Εἶτα τολμήσεις τὸν υἱὸν ἀποθνήσκοντα ὑπομεῖναι;». Ὁ δὲ ἔφη «πάντων μάλιστα· ἐπεὶ καὶ ὅταν τῶν φυομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ, οὐδὲν ἢ μήτηρ αὐτῶν λυπεῖται, ἀλλὰ θάλλει μᾶλλον καὶ γλυκίων γίνεται». Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέρξης ἐπήνεσε μὲν τὸν ἄνδρα καὶ τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν ἓνα, εἰπὼν ὅτι ὁ περὶ τῶν ἰδίων παιδῶν οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀκριβῆς ἔσται δικαστῆς καὶ ἀδέκαστος, ἀφῆκε δὲ καὶ τὸν νεανίαν τῆς τιμωρίας, ἀπειλῶν αὐτῷ θανάτου, ἐὰν ἀδικῶν φωραθῆ ἕτερα.

Αἴλιανός, Ποικίλη Ἱστορία 1.34 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

γένει (δοτ. εν. ουσ. τό γένος) Μάρδος	Μάρδος στην καταγωγή (ασιατική εθνότητα)
ἐργάζομαι	προκαλώ, κάνω (πβ. ν.ε.: εργατικός, εργασιομανής)
τα μὲν πρῶτα	αρχικά
ἐπειρᾶτο (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. πειράομαι, πειρῶμαι)	προσπαθούσε (πβ. ν.ε.: πείραμα, απόπειρα, πειρατικός)
ρυθμίζω	(εδώ) συνετίζω, χαλιναγω- γώ, ρυθμίζω, τακτοποιώ (πβ.ν.ε.: ρυθμός, αρρυθμία)
ἤγαγε (γ' εν. οριστ. αορ. β' ρ. ἄγω)	έφερε, οδήγησε (πβ. ν.ε.: αγωγός, αγωγή, αγωγιμό- τητα, ανάγωγος)
ὅσα αὐτῷ ἐτετόλμητο(γ' εν. οριστ. υπερσ. ρ. τολμάομαι, τολμῶμαι)	όσα είχε αποτολμήσει αυτός (πβ. ν.ε.: τολμηρός, ατολμία)
ἤτει (γ' εν. οριστ. παρατ. ρ. αἰτέω, αἰτῶ) ἀποκτεῖναι (απαρ. αορ. ρ. ἀποκτείνω)	ζητούσε (πβ. ν.ε.: αίτηση, αίτημα) να τον εκτελέσουν (πβ. ν.ε.: πατροκτόνος, λιμοκτονώ)
ἀμφότεροι, ἀμφότεραι, ἀμφότερα (αόρ. επιμερ. αντων.)	και οι δύο (πβ. ν.ε.: επαμφοτερίζω)

<p>τὰ δὲ αὐτὰ λέγοντος τοῦ Μάρδου</p>	<p>κι ενώ ο Μάρδος ἔλεγε τα ἴδια (πβ. ν.ε.: ταυτότητα, ταυτολογία)</p>
<p>ἔφη(γ´ εν. οριστ. παρατ. ρ. φημί)</p>	<p>εἶπε</p>
<p>εἶτα τολμήσεις ὑπομεῖναι (απαρ. αορ. ρ. ὑπομένω);</p>	<p>αλήθεια, θα ἔχεις το θάρρος να αντέξεις; (πβ. ν.ε.: υπομονή, υπομονετικός, ανυπόμονος)</p>
<p>πάντων μάλιστα</p>	<p>βεβαιότατα!</p>
<p>ἐπεὶ (αιτιολ. σύνδ.)</p>	<p>γιατί</p>
<p>ἡ θριδακίνη και ἡ θρίδαξ, τῆς θρίδακος</p>	<p>το μαρούλι</p>
<p>ἡ ἔκφυσις</p>	<p>ἡ παραφυάδα (πβ. ν.ε.: απόφυση, υπόφυση)</p>
<p>οὐδέν (αόρ. επιμερ. αντων. οὐδεῖς, οὐδεμία, οὐδέν) λυπεῖται</p>	<p>καθόλου δε λυπάται</p>
<p>θάλλει μᾶλλον</p>	<p>ανθίζει περισσότερο, πετάει περισσότερα φύλλα (πβ.ν.ε.: θαλερός)</p>
<p>ὁ/ἡ γλυκίων, τὸ γλύκιον (συγκρ. βαθ. επιθ. γλυκύς, γλυκεῖα, γλυκύ)</p>	<p>γλυκύτερος</p>
<p>ἐπήνεσε (γ´ εν. οριστ. αορ. ρ. ἐπαινέω, ἐπαινῶ) τὸν ἄνδρα και τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἐποίησεν (οριστ. αορ. ρ. ποιέω, ποιῶ) ἕνα</p>	<p>επαίνεσε τον ἄνδρα και τον ἔκανε βασιλικό δικαστή</p>

<p>ὁ περὶ τῶν ἰδίων παίδων οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις</p> <p>ἀφῆκε (οριστ. αορ. ρ. ἀφίημι) τῆς τιμωρίας</p> <p>ἐὰν ἀδικῶν φωραθῆ (γ' εν. υποτ. παθ. αορ. ρ. φωράομαι, φωρῶμαι) ἕτερα</p>	<p>αὐτός που διατυπώνει τόσο δίκαιες κρίσεις για τα παιδιά του</p> <p>οπωσδήποτε και στις ξένες υποθέσεις</p> <p>απάλλαξε από την τιμωρία (πβ. ν.ε.: ἀφεση, ἀφέτης, αφετηρία)</p> <p>εάν αποδειχθεί ότι διαπράττει άλλες αδικίες</p>
--	--

Ερμηνευτικά σχόλια

Ἀρταξέρξη: Ο ακριβής προσδιορισμός του προσώπου είναι αδύνατος λόγω της ασάφειας της διήγησης. Το όνομα αυτό έφεραν τέσσερις βασιλείς της Περσίας: ο Αρταξέρξης Α' ο Μακρόχειρ (464-424 π.Χ.), ο Αρταξέρξης Β' ο Μνήμων, που βασίλευσε από το 404 έως το 358 π.Χ., ο Αρταξέρξης Γ' ο Ώχος, που βασίλευσε από το 358 έως το 338 π.Χ., και ο Αρταξέρξης Δ' (πρόκειται για τον σατράπη Βήσσο που σκότωσε τον Δαρείο Γ', τον διαδέχθηκε ως Αρταξέρξης Δ' βασιλεύοντας για μικρό χρονικό διάστημα και τιμωρήθηκε από τον Μ. Αλέξανδρο).

Ερωτήσεις

1. Σε ποιες διαδοχικές ενέργειες προχώρησε ο πατέρας προκειμένου να λογικέψει τον ατίθασο γιο του;
2. Ποια ήταν η αντίδραση του βασιλιά όταν άκουσε ότι ο πατέρας ζητούσε τη θανάτωση του γιου του; Τι του απάντησε ο πατέρας;
3. Πώς ανταμείφθηκε ο πατέρας για την αμεροληψία του απέναντι στο παιδί του;
4. Ποιος πιστεύετε ότι είναι ο στόχος του πατέρα όταν προτείνει να καταδικαστεί σε θάνατο το παιδί του; Πώς κρίνετε την αυστηρότητά του και ποια συμπεράσματα μπορείτε να βγάλετε για την περσική αντίληψη περί σωφρονισμού και πειθαρχίας;

Νεαρό αγόρι με παιγνίδι στο χέρι (ερυθρόμορφη κύλικα, μέσα 5ου αι. π.Χ., Antikenmuseum, Βερολίνο)

B. Επανάληψη ύλης ετυμολογίας Α΄ Γυμνασίου

- 1.** Να σχηματίσετε: α) παράγωγα επίθετα της α.ε. από τα ρήματα: λάμπω, φαίνω, ώφελέω - ώφελῶ και σιωπάω - σιωπῶ.
β) ρηματικά επίθετα από τα ρήματα: λέγω, ἄπτω, ἐπαινέω - ἐπαινῶ, μένω και ποιέω - ποιῶ.
- 2.** Να σχηματίσετε παράγωγα επίθετα της α.ε. από τα παρακάτω ουσιαστικά και να δηλώσετε τι σημαίνουν (πλησμονή κτλ.): ἀνάγκη, πορφύρα, ὥρα, πένθος, ἀνὴρ, μήτηρ, βασιλεύς και τόλμη.
- 3.** Να σχηματίσετε παράγωγα ρήματα της α.ε. από τα ονόματα: βασιλεύς, παῖς, σκιά, νίκη, ὄξύς, τόλμη, πικρός, ρυθμός, ἀκριβής και λύπη.
- 4.** Να κατατάξετε τα επιρρήματα σε κατηγορίες (τοπικά, τροπικά, ποσοτικά, χρονικά), με βάση τις παραγωγικές καταλήξεις τους: ἄνωθεν, ἑλληνιστί, κακῶς, ἀριστίνδην, Μεγαράδε, ἀναφανδόν και ἀκριβῶς.
- 5.** Να γράψετε τι δηλώνουν τα ουσιαστικά (κατάσταση, ενέργεια, πρόσωπο που ενεργεί, αποτέλεσμα ενέργειας, εθνικότητα, τόπος, υποκορισμό κτλ.):
δενδρύλλιον, νεανίσκος, διδασκαλεῖον, Κορίνθιος, ἀλιεύς, βασιλεία, μάντευμα, τελετή, θυσία, ἱερωσύνη.
- 6.** Να γράψετε στη στήλη Β΄ τα ρήματα της α.ε. από τα οποία παράγονται οι λέξεις της στήλης Α΄ και στη στήλη Γ΄ τι δηλώνουν οι λέξεις αυτές:

Α΄	Β΄	Γ΄
πομπός		
θάνατος		
άγωγός		
μονή		
δικαίωμα		
δίωξις		
σχέσις		

7. Να γράψετε από δύο παράγωγες λέξεις της α.ε. για καθένα από τα ρήματα που σας δίνονται και να τις κατηγοριοποιήσετε ανάλογα με τη σημασία τους (πρόσωπο που ενεργεί, κατάσταση, τόπος, μέσο κτλ.): **κρίνω, δικάζω, λύω, γράφω, φύω, λέγω.**

Γ. Επανάληψη ύλης γραμματικής – σύνταξης Α΄ Γυμνασίου

1. Να τονίσετε τις λέξεις και να δικαιολογήσετε τον τόνο που επιλέξατε: **νησος, ανθρωπος, σπευδε, τελος, δυναμις, παιδες, πλουτος, μηκος, οινος, ταυρος, γενναιος, θεος, μεγας.**

2. Να μεταφέρετε τα ρήματα στον τύπο της οριστικής που ζητείται στην παρένθεση:

εἰργάζεται _____ (ενεστ., β' πρόσ. ενικού)

ἐπείθετο _____ (ενεστ., γ' πρόσ. πληθ.)

ρυθμίζουν _____ (παρατ., β' πρόσ. πληθ.)

θάλλει _____ (παρατ., α' πρόσ. πληθ.)

ἔσται _____ (παρατ., α' πρόσ. ενικού)

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τῷ λόγῳ _____

τῶν δικαστῶν _____

τον νεανίσκον _____

τον βασιλέα _____

τάς ἐκφύσεις _____

ὁ δικαστής _____

τον νεανίαν _____

τον θανάτου _____

ὁ βασιλεύς _____

τῶν θριδακινῶν _____

4. Να κλίνετε και στους δύο αριθμούς τις φράσεις:
τάς πικράς ἐκφύσεις, ὁ ἀδέκαστος δικαστής.

5. Να βρείτε τα υποκείμενα και τα αντικείμενα των ρημάτων των παρακάτω φράσεων της Ενότητας:

α. Ἄνὴρ γένει Μάρδος παῖδας εἶχεν ἑπτὰ.

β. Οἱ δε ἐξεπλάγησαν καὶ ἀμφοτέρους ἐπὶ τὸν βασιλέα Ἄρταξέρξην ἤγαγον.

γ. Τῶν φυομένων θριδακινῶν τὰς ἐκφύσεις τὰς πικρὰς ἀφαιρῶ.

δ. Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέρξης ἐπήνεσε τὸν ἄνδρα.

6. Να εντοπίσετε τα αντικείμενα και τα κατηγορούμενα στις παρακάτω φράσεις του κειμένου της Ενότητας:

α. Ὁ περὶ τῶν ἰδίων παιδῶν οὕτω δικαίως ἀποφαινόμενος πάντως καὶ ἐν τοῖς ἀλλοτρίοις ἀκριβῆς ἔσται δικαστὴς καὶ ἀδέκαστος.

β. Ταῦτα ἀκούσας Ἄρταξέρξης ἐποίησεν τὸν ἄνδρα τῶν βασιλικῶν δικαστῶν ἓνα.

7. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ενεστώτα και του μέλλοντα οριστικής των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση:

α. Οἱ διδάσκαλοι τους νέους
_____ / _____ (παιδεύω).

β. Οἱ Ἀθηναῖοι _____ / _____
(παρατάσσομαι) ἐπὶ τῷ λιμένι ἐν μετώπῳ ὡς εἰς ναυμαχίαν (= σαν να ἐπρόκειτο για ναυμαχία).

γ. Οἱ πολέμιοι _____ / _____ (λύω) τὰς σπονδὰς.

δ. Οἱ χρησολόγοι τὴν τῶν θεῶν βουλήν _____
/ _____ (προλέγω).

ε. Ὑμεῖς τοὺς θεοὺς _____ / _____
(θεραπεύω).

στ. Ἡμεῖς τὰς τῶν οἰωνῶν πτήσεις
_____ / _____ (ἐρμηνεύω).

ζ. Ὑμεῖς _____ / _____ (πορεύομαι)
ὅπου το στράτευμα μέλλει σῖτον ἔξειν.

8. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του αορίστου και του παρακειμένου οριστικής των ρημάτων που δίνονται στην παρένθεση:

α. Οἱ Ἕλληνες τοῖς οἰωνοσκοποῖς
_____ / _____ (πιστεύω).

β. Ἡμεῖς _____ / _____ (θύω) ἱερεῖα ἐπὶ
τῶν βωμῶν.

γ. Οἱ ἱππεῖς τοὺς πολεμίους
_____ / _____ (διώκω).

δ. Οἱ σύμμαχοι τοὺς τοξότας ἔξω τοῦ εὐωνύμου
κέρατος (= ἔξω ἀπὸ το ἀριστερό τμήμα του στρατοῦ)
_____ / _____ (τάπτω).

ε. Οἱ στρατηγοὶ τὰ δέοντα _____ / _____
(κελεύω).

στ. Λακεδαιμόνιοι ἀθροίσαντες τοὺς συμμάχους
_____ / _____ (βουλευομαι) περὶ τῶν
αἰχμαλώτων.

ζ. Ἡμεῖς _____ / _____ (παύομαι) τοῦ περιτειχισμοῦ (= την προσπάθειά να χτίσουμε τείχος) καί ἡσυχάζομεν.

9. Να συμπληρώσετε τις φράσεις με τους τύπους των λέξεων που ζητούνται στην παρένθεση και να τις μεταφράσετε:

α. Τῆς παιδείας αἰ μὲν ρίζαι πικραῖ _____ (εἰμί, οριστ. ενεστ.) οἱ δὲ καρποὶ γλυκεῖς.

β. Ὁ εὐπειθής (= υπάκουος) _____ (νόμος, δοτ. πληθ.) χρηστός πολίτης _____ (εἰμί, οριστ. ενεστ.).

γ. Ὁ ἀγαθός _____ (ἀγαθός, δοτ. εν.) μόνῳ φίλος ἐστί.

δ. Λύσανδρος κακονούστατος ἦν _____ (πόλις, δοτ. εν.).

10. Να συμπληρώσετε τα κενά με τον τύπο των λέξεων που ζητείται στην παρένθεση:

α. Γύμναζε σεαυτὸν (= τον εαυτό σου) _____ (πόνος εκούσιος, δοτ. πληθ.), ὅπως ἂν δύνῃ (= για να μπορείς) καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπομένειν.

β. Θεωροῦμεν (= βλέπουμε) _____ (ὁ λέων, αιτ. πληθ.) πραότερον διακειμένους πρὸς τοὺς θεραπεύοντας (= να είναι πιο ήμερα με αυτούς που τα φροντίζουν) ἢ τῶν ἀνθρώπων ἐνίους πρὸς τοὺς εὖ ποιοῦντας (= απ' ὅτι μερικοί άνθρωποι με τους ευεργέτες τους).

γ. _____ (τὸ ἀγαθόν, ονομ. πληθ.)
_____ (κόπος, δοτ. πληθ.) κτῶνται.

δ. _____ (ἡ γλῶσσα, γεν. εν.) κράτει (= να
συγκρατεῖς), καί μάλιστα ἐν _____
(συμπόσιον, δοτ. εν.).

ε. _____ (φύσις πονηρά, αιτ. εν.) μεταβαλεῖν
οὐ ῥάδιον.

στ. Δόξα καί πλοῦτος ἄνευ _____ (σύνεσις,
γεν. εν.) οὐκ ἀσφαλῆ κτήματα.

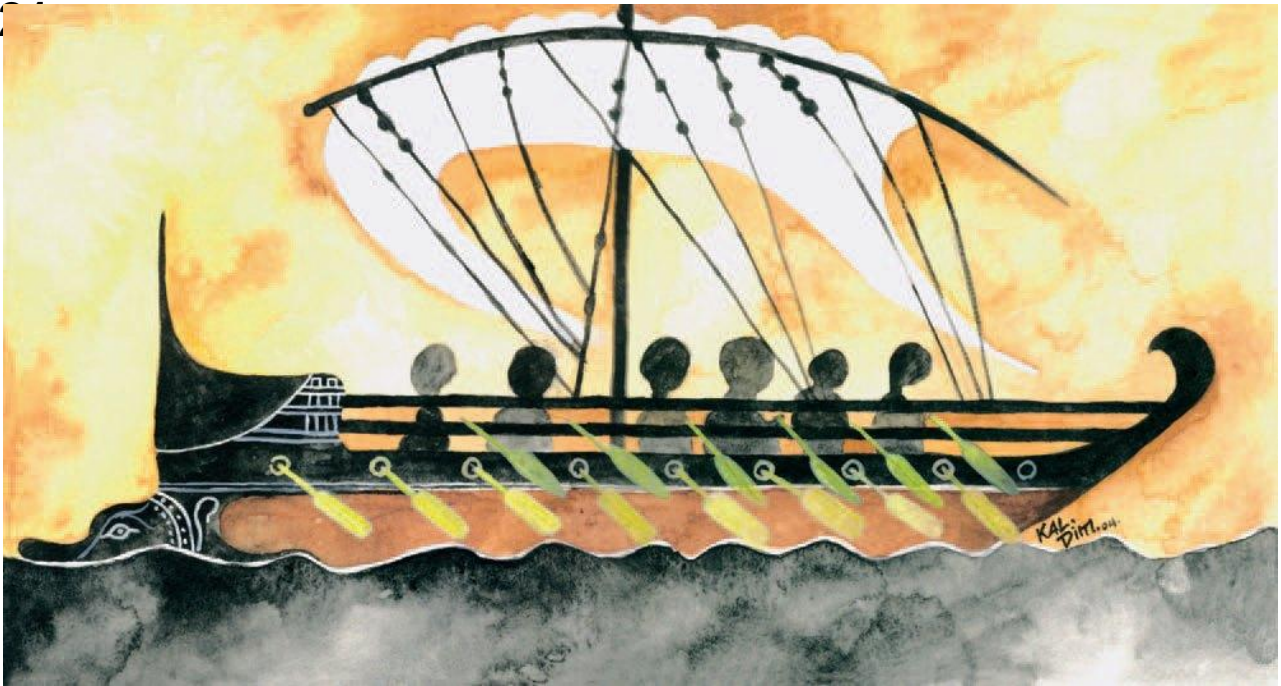
ζ. Τὴν _____ (ἡ φιλαργυρία, αιτ. εν.) εἶπεν
_____ (μητρόπολις, αιτ. εν.) πάντων
_____ (το κακόν, γεν. πληθ.).

Θεοῦ θέλοντος κᾶν ἐπὶ ῥιπὸς πλέοις.

Εὐριπίδης, Θυέστης απ. 397

**Αν εἶναι θέλημα θεοῦ, μπορείς
και σε μια ψάθα επάνω να ταξιδέψεις.**

Ενότητα 2

Αναπαράσταση αθηναϊκού πολεμικού πλοίου. Το ναυτικό ήταν το ισχυρότερο όπλο των Αθηναίων, όπως αποδείχθηκε και στη ναυμαχία της Σαλαμίνας.

Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή

Α. Κείμενο Ο Πλούταρχος (περ. 50-120 μ.Χ.) γεννήθηκε στη Χαιρώνεια της Βοιωτίας. Στο έργο του **Βίοι Παράλληλοι** παρουσιάζει συγκριτικά τις βιογραφίες Ελλήνων και Ρωμαίων πολιτικών -κυρίως- ανδρών. Μεταξύ αυτών είναι και ο Θεμιστοκλής, που παρουσιάζεται παράλληλα με τον Φούριο Κάμιλλο. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε περιγράφεται το γνωστό τέχνασμα του Θεμιστοκλή, πριν από τη ναυμαχία στη Σαλαμίνα, που στόχο είχε να αναγκαστούν οι Έλληνες να ναυμαχήσουν εκεί και να μην υποχωρήσουν στον Ισθμό της Κορίνθου.

Ἄλλ' ἐπεὶ τῶν πολεμίων ὁ στόλος τῆ Ἀττικῆ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ ἀπέκρυψεν αἰγιαλοὺς, πάλιν ἐπάπταινον οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς τὸν Ἴσθμόν. Ἐνθα δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς ἐβουλεύετο καὶ συνετίθει τὴν περὶ τὸν Σίκιννον πραγματείαν. Ἦν δὲ τῷ μὲν γένει Πέρσης ὁ Σίκιννος, αἰχμάλωτος, εὖνους δὲ τῷ Θεμιστοκλεῖ καὶ τῶν τέκνων αὐτοῦ παιδαγωγός. Τοῦτον ἐκπέμπει πρὸς τὸν Ξέρξην κρύφα, κελεύσας λέγειν ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ τῶν Ἀθηναίων στρατηγός αἰρούμενος τὰ βασιλέως ἐξαγγέλλει πρῶτος αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας ἀποδιδράσκοντας, καὶ διακελεύεται ἐν ᾧ ταραττονταὶ τῶν πεζῶν χωρὶς ὄντες ἐπιθέσθαι καὶ διαφθεῖραι τὴν ναυτικὴν δύναμιν. Ταῦτα δ' ὁ Ξέρξης ὡς ἀπ' εὐνοίας λελεγμένα δεξάμενος, ἤσθη καὶ εὐθύς ἐξέφερε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας τῶν νεῶν διακοσίαις ναυσὶν ἀναχθέντας ἤδη διαζῶσαι τὰς νήσους, ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς τῶν πολεμίων.

Πλούταρχος, *Βίοι Παράλληλοι, Θεμιστοκλῆς*
12.2-6 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ἐπεὶ (χρον. σύνδ.)	ὅταν
ὁ πολέμιος	ο εχθρός
τῆ Ἀττικῆ κατὰ τὸ Φαληρικὸν προσφερόμενος τοὺς πέριξ αἰγιαλοὺς	πλησιάζοντας στην Αττικὴ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ Φαλή- ρου τις γύρω παραλίες (πβ. ν.ε.: γιαλός, περιγιαλί, αιγιαλίτιδα ζώνη)

**ἐπάπταινον (επικό ρ.)
οἱ Πελοποννήσιοι πρὸς
τὸν Ἴσθμόν**

οἱ Πελοποννήσιοι φοβι-
σμένοι σκέφτονταν να
αποπλεύσουν για τον
Ἴσθμό της Κορίνθου

ἔνθα δὴ

ενώ λοιπόν έτσι είχε η
κατάσταση

βουλεύομαι

σκέφτομαι, σχεδιάζω

**συνετίθει (γ' εν. οριστ.
παρατ. ρ. συντίθημι)**

κατάστρωνε (πβ. ν.ε.:
σύνθεση, συνθέτης,
πολυσύνθετος)

ἡ πραγματεία

το θέμα, η επιδίωξη (πβ.
ν.ε.: διαπραγματεύομαι,
πολυπράγμων)

ὁ / ἡ εὖνους, τὸ εὖνουν

ευνοϊκός, φιλικός (πβ. ν.ε.:
εὖνοια, ευνοϊκός)

ἐκπέμπει κρύφα

στέλνει κρυφά (πβ. ν.ε.:
εκπομπή, νηοπομπή,
αποπομπή)

κελεύω

διατάζω, προτρέπω (πβ.
ν.ε.: κελευστής, κέλευσμα)

**αἰρούμενος (ρ. αἰρέομαι,
αἰροῦμαι) τὰ βασιλέως**

παίρνοντας το μέρος του
Πέρση βασιλιά (πβ. ν.ε.:
αἵρεση, αιρετός, προαίρε-
ση, προαιρετικός,
αρχαιρεσίες)

ἐξαγγέλλω

στέλνω (στον εχθρό) ως
πληροφορία (πβ. ν.ε.:
εξαγγελία)

ἀποδιδράσκω

δραπετεύω, προσπαθώ να
ξεφύγω

διακελεύεται ἐπιθέσθαι
(απαρ. αορ. ρ. ἐπιτίθεμαι)
καὶ διαφθεῖραι (απαρ.
αορ. ρ. διαφθεῖρω)

ἐν ᾧ ταραττονται τῶν
πεζῶν χωρὶς ὄντες
ταῦτα ὡς ἀπ' εὐνοίας
λελεγμένα δεξάμενος

ἤσθη (γ' εν. παθ. αορ. α' ρ.
ἤδομαι)

ἐξέφερε πρὸς τοὺς
ἡγεμόνας τῶν νεῶν
διαζῶσαι (απαρ. αορ. ρ.
διαζώννυμι)

διακοσίαις ναυσὶν
ἀναχθέντας (μτχ. παθ.
αορ. α' ρ. ἀνάγομαι)

ὅπως ἐκφύγοι μηδεὶς
(δευτ. επιρρ. τελική πρότ.)

συμβουλεύει να τους επιτε-
θεί (πβ. ν.ε.: επίθεση,
επιθετικός) και να τους
εξοντώσει (πβ. ν.ε.:
διαφθορά)

ενώ βρίσκονται σε
σύγχυση χωρίς το πεζικό
επειδή δέχθηκε αυτά
πιστεύοντας ότι είχαν
λεχθεί με φιλική διάθεση

ευχαριστήθηκε, ένιωσε
ικανοποίηση (πβ. ν.ε.:
ηδονή, ηδύποτο)

έδωσε διαταγή στους
κυβερνήτες των πλοίων να
περικυκλώσουν (πβ. ν.ε.:
ζώνη, ζωστήρα, εύζωνας)

αφού αποπλεύσουν με
διακόσια πλοία (πβ. ν.ε.:
αναγωγή, ανάγωγος)

για να μην ξεφύγει κανείς
(πβ. ν.ε.: φυγάς,
υπεκφυγή)

Ερμηνευτικά σχόλια

τῶν πολεμίων ὁ στόλος: Το 480 π.Χ. οι Πέρσες επιχειρήσαν τρίτη εκστρατεία εναντίον των Ελλήνων υπό την ηγεσία του βασιλιά τους Ξέρξη. Ενώ το περσικό πεζικό είχε καταλάβει ήδη την Αθήνα, που είχε εγκαταλειφθεί

προηγουμένως από τους περισσότερους πολίτες της, οι Έλληνες ναύαρχοι συσκέπτονταν, για να αποφασίσουν τις επόμενες κινήσεις τους. Κατά τη συζήτηση ο ναύαρχος των Σπαρτιατών Ευρυβιάδης, εκφράζοντας τη βούληση των πόλεων της Πελοποννήσου, πρότεινε να αντιμετωπιστούν οι Πέρσες στον Ισθμό, ενώ ο Θεμιστοκλής υποστήριξε ότι θα αντιμετώπιζαν αποτελεσματικότερα τους Πέρσες στα στενά της Σαλαμίνας. Επειδή τα επιχειρήματα του Θεμιστοκλή δεν έπεισαν απόλυτα το συμβούλιο των Ελλήνων ναυάρχων, ο Αθηναίος στρατηγός αναγκάστηκε να καταφύγει στον δόλο, για να γίνει η ναυμαχία στα στενά της Σαλαμίνας που ευνοούσαν τα μικρότερα ελληνικά πλοία και δυσκόλευαν τα ογκώδη περσικά.

*Προτομή τον Θεμιστοκλή
(5ος αι. π.Χ., Μουσείο
Όστιας)*

Ερωτήσεις

1. Γιατί οι Πελοποννήσιοι άρχισαν να ξανασκέφτονται ότι έπρεπε να αντιμετωπίσουν τον περσικό στόλο στον Ισθμό της Κορίνθου;
2. Ποιο μήνυμα μετέφερε ο Σίκιννος στον Ξέρξη για λογαριασμό του Θεμιστοκλή;
3. Πώς αντέδρασε ο Ξέρξης σε όσα του διαμήνυσε ο Θεμιστοκλής;
4. Να αναφέρετε από τη μυθολογία ή την ιστορία περιπτώσεις τεχνασμάτων που συνέβαλαν αποφασιστικά στην επιτυχή έκβαση ενός σχεδίου.

Σύγχρονες αναπαραστάσεις τριήρους (αριστερά μακέτα από το Ναυτικό Μουσείο Πειραιά και δεξιά η «Ολυμπιάς»)

Αττικό επιτύμβιο γλυπτό των τελευταίων χρόνων του 4ου αι. π.Χ. Εικονίζει πάνοπλο οπλίτη, με έκφραση πάθους στο πρόσωπο (Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο Αθήνας).

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

λέγω [= μιλώ, λέω]

θ. λεγ-, λογ-, *Fρη-

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους: λέγειν, λελεγμένα]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	τό λογίδιον	ή λέξις (-η), λεκτικός, ὁ λόγος, τό λογύδριον (-ιο) [= σύντομος λόγος], λόγιος, λογικός, λογίζομαι, ὁ λογισμός, τό λογεῖον (-εῖο) [= (α.ε.) μέρος του θεάτρου όπου έπαιζαν οι ηθοποιοί], ὁ ῥήτωρ (-ορας), ῥητορικός, ή ῥῆσις (-η) [= (α.ε.) λόγος, (ν.ε.) απόφθεγμα]	λεξικό, τα λόγια [πβ. τό λόγιον = ρητό], λογάς, λογιοσύνη [= πνευματική καλλιέργεια], το ρητό [= απόφθεγμα]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά		ἡ ῥήτρα [= (α.ε.) 1. γνωμικό, 2. προφορική συμφωνία, (ν.ε.) ὄρος σε συμφω-νία, σε διαθήκη κτλ. (πβ. Ποινική ρήτρα)]	
	σύνθετα	λογοποιός, ἀμφιλέγω [= 1. φιλονικῶ 2. αμφισβητῶ]	λογομαχέω, λογομαχῶ, ἀντιλέγω, ἡ ἀντιλογία, ἡ ἀντίρρησις (-η), προλέγω, ὁ πρόλογος, ἡ πρόρρησις (-η), ὁ ἐπίλογος, παράλογος, ἀνάλογος, φιλόλογος, πολύλογος [(ν.ε.) πολυλο- γίας], ἡ πολυλογία, ἄρρητος,	λογοδοτῶ [= απολογούμαι] λογοφέρνω [= διαπληκτίζομαι] λογοκρίνω, λογάριθμος, λογοτέχνης λογοθεραπεία [= θεραπεία διαταραχῶν του λόγου], λογοπαίγνιο, λογικοφανής [= αυτός που φαίνεται λογικός, χωρίς να είναι], λεξικογραφία, μονολεκτικός,

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα		ἀπόρρητος, ἢ ἔτυμολογία [< ἔτυμος (= αληθής) + λόγος], ἀμφιλεγόμενος, ἢ ἀμφιλογία [= αμφισβήτηση, αντιλογία] ἢ ἀρχαιολογία, ἢ μυθολογία	κοντολογίς [= με λίγα λόγια], μισθολόγιο, τιμολόγιο, αερολογία, βιολογία

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω παράγωγες λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν (πρόσωπο που ενεργεί, υποκοριστικά, αποτέλεσμα ενέργειας κτλ.), εφαρμόζοντας όσα διδαχθήκατε στην προηγούμενη τάξη:

λέξις, λόγος, λογίδιον, λογύδριον, ῥήτωρ, ῥῆσις, ῥῆμα.

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

πρό + λέγω → (ουσ.) _____

πάλιν + λέγω → (ουσ.) _____

λέγω + ποιέω, -ῶ → (επίθ.) _____

ἀπό + λέγω → (ουσ.) _____

λόγος + μάχομαι → (ουσ.) _____

3. Να εξηγήσετε τι σημαίνουν οι υπογραμμισμένες φράσεις:

α. Αυτή η προσπάθεια, ειρήσθω εν παρόδω, ευνοήθηκε και από διάφορα τυχαία γεγονότα.

β. Ο ύποπτος κατά την εξέτασή του από τους αστυνομικούς αποκάλυψε εν τη ρύμη του λόγου στοιχεία που κλόνισαν το άλλοθί του.

γ. Αυτός ο άνθρωπος είναι πνεύμα αντιλογίας.

B2. Ετυμολογικά

Εισαγωγή στη σύνθεση

Στην προηγούμενη τάξη μελετήσατε την παραγωγή των λέξεων. Στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν θα γίνει λόγος για τη σύνθεση των λέξεων, η οποία αποτελεί τον δεύτερο βασικό μηχανισμό εμπλουτισμού του λεξιλογίου μιας γλώσσας.

Σύνθεση είναι η ένωση δύο λέξεων για τη δημιουργία μιας νέας λέξης, της σύνθετης. Οι λέξεις που ενώνονται για να σχηματίσουν τη σύνθετη λέξη λέγονται συνθετικά μέρη και μπορεί να είναι κλιτές ή άκλιτες.

Σύνθετη λέξη	α' συνθετικό (πρώτη λέξη)	κλιτή λέξη	παῖς	+ ἄγω	> παιδαγωγός
			στρατός	+ ἄγω	> στρατηγός
		ἀκλιτή λέξη	εὖ	+ νοῦς	> εὖνους
			προς	+ φέρω	> προσφέρω
	α' συνθετικό (δεύτερη λέξη)	κλιτή λέξη	ἀπό	+ κρύπτω	> ἀποκρύπτω
			εὖ	+ δαίμων	> εὐδαίμων
ἀκλιτή λέξη		ὑπέρ	+ ἄνω	> ὑπεράνω	
		ἐκ	+ πάλαι	> ἔκπαλαι	

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω λέξεις του κειμένου της Ενότητας σε απλές και σύνθετες: **συνετίθει, ἐπιθέσθαι, ἐκπέμπει, ἡγεμόνας, πολεμίων, εὐνοίας, πραγματείαν, διαζῶσαι, ἐβουλεύετο.**
2. Χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε.:
ἀ- + κακός, ἀ-(ἀν-) + ἴσος, παρὰ + λόγος, ἐν + δόξα (ἐπίθ.), ἀνά + ἄγω, εἰς + βάλλω, δυσ- + πιστός, ἡμι- + θεός.
3. Να χωρίσετε τις παρακάτω λέξεις της α.ε. (βλ. Λεξιλογικό Πίνακα) στα συνθετικά μέρη τους και να δηλώσετε αν αυτά είναι λέξεις κλιτές ή ἀκλιτές:
πολυλογία, ἀντιλέγω, ἀνάλογος, φιλόλογος, ἔτυμολογία, λογοποιός, ἐπίλογος.

Γ' κλίση ουσιαστικών

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης

Σε αυτή την Ενότητα θα διδαχτείτε τα αφωνόληκτα και τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά.

1. Αφωνόληκτα

❖ Εφαρμόζοντας όσα γνωρίζετε για τις καταλήξεις της γ' κλίσης να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:

	ενικός αριθμός	
ονομ.	ή	πατρίς < πατρίδ-ς)
γεν.	τῆς	πατρίδ-...
δοτ.	τῆ	πατρίδ-...
αιτιατ.	τήν	πατρίδ-...
κλητ.	(ὦ)	πατρίς (< πατρίδ-ς)

	πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	αἱ	πατρίδ...
γεν.	τῶν	πατρίδ-...
δοτ.	ταῖς	πατρί-σι (< πατρίδ-σι)
αιτιατ.	τάς	πατρίδ-...
κλητ.	(ὦ)	πατρίδ-...

Παρατήρηση

Κατά την κλίση των αφωνόληκτων ουσιαστικών της γ' κλίσης, όπου ο χαρακτήρας συναντά -σ- ή -ς- (στην ονομ. και κλητ. ενικού και στη δοτ. πληθυντικού), όπως γνωρίζετε και από τον σχηματισμό του μέλλοντα των αντίστοιχων ρημάτων, παρατηρείται συγχώνευση σε ξ (ουρανικόληκτα: -κ-, -γ-, -χ-) και ψ (χειλικόληκτα: -π-, -β-, -φ-) ή αποβολή του χαρακτήρα (οδοντικόληκτα: -τ-, -δ-, -θ-), π.χ. κόρακ-σι > κό-ραξι, Άραβ-σι > Άραψι.

1. Ημιφωνόληκτα

❖ Να συμπληρώσετε τις καταλήξεις που λείπουν και να τονίσετε τους τύπους:

Μονόθεμα

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	ὁ	Ἕλλην	οἱ	Ἕλλην-...
γεν.	τοῦ	Ἕλλην-...	τῶν	Ἕλλην-...
δοτ.	τῷ	Ἕλλην-ι	τοῖς	Ἕλλησ-ι(ν) (ν-σι)
αιτιατ.	τόν (ῶ)	Ἕλλην-...	τούς (ῶ)	Ἕλλην-...

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	ὁ	ἄγών	οἱ	ἄγων-...
γεν.	τοῦ	ἄγων-...	τῶν	ἄγων-...
δοτ.	τῷ	ἄγων-...	τοῖς	ἄγω-...
αιτιατ.	τόν (ῶ)	ἄγων-...	τούς (ῶ)	ἄγων-...

Διπλόθεμα

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	ὁ	πυθμήν	οἱ	πυθμεν-...
γεν.	τοῦ	πυθμεν-...	τῶν	πυθμεν-...
δοτ.	τῷ	πυθμεν-...	τοῖς	πυθμέ-σι(ν) (<ν-σι)
αιτιατ.	τόν (ῶ)	πυθμεν-... πυθμήν	τούς (ῶ)	πυθμεν-... πυθμεν-...

	ενικός αριθμός		πληθυντικός αριθμός	
ονομ.	ὁ	πνεύμων	οἱ	πνευμον-...
γεν.	τοῦ	πνευμον-...	τῶν	πνευμον-...
δοτ.	τῷ	πνευμον-...	τοῖς	πνευμο-...
αιτιατ.	τόν (ῶ)	πνευμον-... πνεῦμον	τούς (ῶ)	πνευμον-... πνευμον-...

Παρατηρήσεις

1. Τα οξύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε -ων, -όνος σχηματίζουν την κλητική ενικού όμοια με την ονομαστική σε -ων, π.χ. (ῶ) ἡγεμῶν, (ῶ) χελιδῶν.

2. Τα βαρύτονα διπλόθεμα ενρινόληκτα σε -ων, -ονος σχηματίζουν την κλητική ενικού σε -ον, π.χ. (ῶ) πνεῦμον

Ασκήσεις

1. Να βρείτε τα ημιφωνόληκτα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου της Ενότητας και να τα μεταφέρετε στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού.

2. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών (θα σας βοηθήσει η μετεξέλιξη των λέξεων αυτών στη ν.ε.): ἡ πραότης, ἡ πόλις, ἡ ρίς, ἡ δύναμις, ἡ μάστιξ, ὁ φύλαξ, ἡ σάλπιγξ, ἡ σφραγίς, ἡ λαμπάς, ἡ βαλβίς, ὁ χάλυψ, ὁ ἔρωσ, ὁ Κύκλωψ.

3. Να μεταφέρετε τα ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τὴν ἀκτίνα

τοῦ ἀγκῶνος

τῆ ἀσπίδι

αἱ βαθμίδες

τὴν θυρίδα

τὴν ποιότητα

τῷ πίνακι

τῆς δεξιότητος

τοὺς ελαιῶνας

τοῦ κήρυκος

τὴν τερηδόνα

τοῦ τάπητος

ῶ δαίμονες

4. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις:

α. Πλησίον τῆς _____ (πόλις) ἱερόν τὸ πάλαι ἦν.

β. Ἄμα τῆ ἡμέρα (= με την ανατολή του ἡλίου) ἐσήμηνεν (= ἔδωσε παράγγελμα) ὁ σαλπικτῆς τῆ _____ (σάλπιγξ).

γ. Οἱ _____ (Ἕλλην) ἐμάχοντο γενναίως ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς _____ (πατρίς).

δ. Οἱ _____ (Λάκων) ἀπέπεμψαν τον _____ (ἡγεμῶν) δῶρα δόντες (= αφού του ἔδωσαν δῶρα).

ε. Ἀλκιβιάδης _____ (ὁ κῆρυξ) ἔπεμψεν ἐροῦντα (= για να πει) ταῦτα τοῖς συμμάχοις.

5. Να συμπληρώσετε τους τύπους των ουσιαστικῶν που λείπουν στον παρακάτω μῦθο του Αἰσώπου:

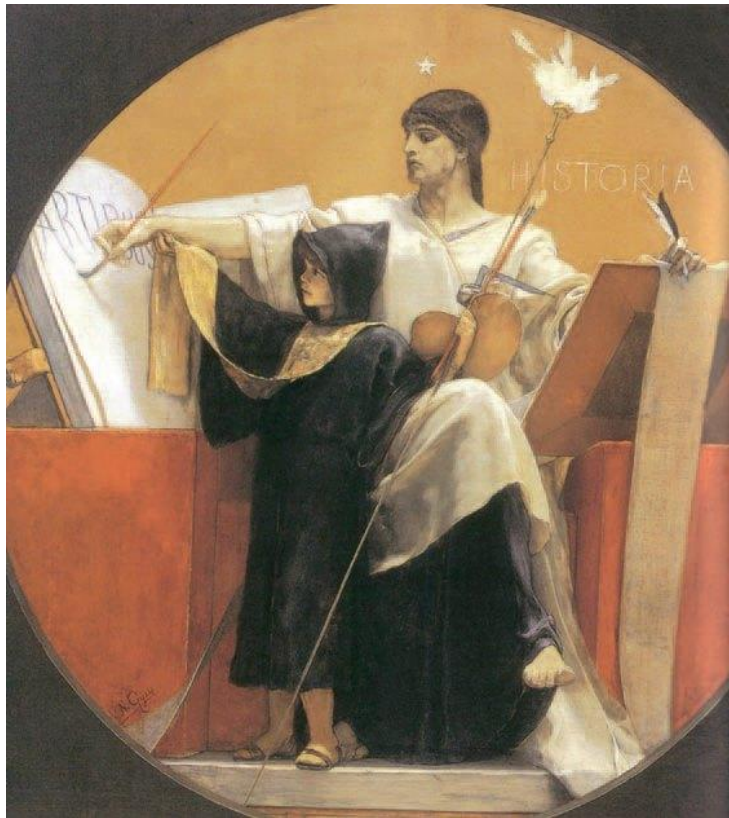
Γυνὴ χήρα φιλεργὸς _____ (θεραπαινίς, αιτ. πληθ.) ἔχουσα ταύτας εἰώθει (= συνήθιζε) _____ (νύξ, γεν. εν.) ἐγείρειν ἐπὶ τὰ ἔργα πρὸς τὰς _____ (ὁ ἀλεκτρυῶν = ο πετεινός, γεν.πληθ.) ὠδᾶς. Αἱ δὲ συνεχῶς _____ (ὁ πόνος = ο κόπος, δοτ. εν.) ταλαιπωροῦ-μεναι ἔγνωσαν δεῖν (=αποφάσισαν ὅτι ἔπρεπε) τὸν ἐπὶ _____ (ἡ οἰκία, γεν. εν.) ἀποκτεῖναι _____ (ἀλεκτρυῶν, αιτ. εν.) ὡς ἐκείνου νύκτωρ (= τη νύχτα.) ἐξανιστάντος _____ (ἡ δέσποινα, αιτ. εν.). Συνέβη δ' αὐταῖς τοῦτο διαπραξαμέναις (= ὅταν το κατόρθωσαν αὐτό) χαλεπωτέροις περιπεσεῖν τοῖς δεινοῖς. Ἡ γὰρ δεσπότις ἀγνοοῦσα τὴν τῶν ἀλεκτρυόνων _____ (ὥρα, αιτ. εν.) ἐννουχώτερον (= πιο νωρίς μες στη νύχτα) ταύτας ἀνίστη.

**Δύο τὰ πάντων ἐστὶ κυριώτατα
ἐν ἀνθρωπίνῃ φύσει, νοῦς και λόγος.
Καί ὁ μεν νοῦς ἀρχικός
ἐστι τοῦ λόγου, ὁ δὲ λόγος ὑπηρετικός τοῦ νοῦ.**

Πλούταρχος, *Περὶ παιδων ἀγωγῆς 5Ε*

**Δύο εἶναι τα σημαντικότερα
στην ἀνθρώπινη φύση, ο νους και ο λόγος.
Και ο νους κυβερνά τον λόγο, ενώ ο λόγος
υπηρετεῖ τον νου.**

Ενότητα 3

Ν. Γύζης, Ιστορία, 1892 (Εθνική Πινακοθήκη, Αθήνα)

Το χρέος του ιστορικού

Α. Κείμενο Ο Πολύβιος ο Μεγαλοπολίτης (περ. 200-118 π.Χ.) είναι ο σημαντικότερος ιστορικός της ελληνιστικής εποχής. Από το σπουδαιότερο έργο του, που επιγράφεται *Ίστορία*, έχουν σωθεί τα πέντε πρώτα βιβλία και εκτεταμένα αποσπάσματα ή επιτομές (περιλήψεις) από τα υπόλοιπα τριάντα πέντε. Είναι ο πρώτος ιστορικός που δηλώνει ρητώς ότι γράφει *καθολικήν* (δηλ. παγκόσμια) ιστορία. Πρότυπό του από την άποψη της αντικειμενικότητας υπηρξε ο Θουκυδίδης. Θέλοντας να τονίσει πόσο αντικειμενικός πρέπει να είναι ο ιστορικός κατά την παρουσίαση των γεγονότων, γράφει στην αρχή του έργου του τα εξής:

Ἐν μὲν οὖν τῷ λοιπῷ βίῳ τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν ἴσως οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι· καὶ γὰρ φιλόφιλον εἶναι δεῖ τὸν ἀγαθὸν ἄνδρα καὶ φιλόπατριν καὶ συμμισεῖν τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς καὶ συνα-γαπᾶν τοὺς φίλους· ὅταν δὲ τὸ τῆς Ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη τις, ἐπιλαθέσθαι χρή πάντων τῶν τοιούτων καὶ πολλάκις μὲν εὐλογεῖν καὶ κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς, ὅταν αἱ πράξεις ἀπαιτῶσι τοῦτο, πολλάκις δ' ἐλέγχειν καὶ ψέγειν ἐπονειδίστως τοὺς ἀναγκαιοτάτους, ὅταν αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἀμαρτίαι τοῦθ', ὑποδεικνύωσιν. Ὡσπερ γὰρ ζῶου τῶν ὄψεων ἀφαιρεθεισῶν ἀχρειοῦται τὸ ὄλον, οὕτως ἐξ ἱστορίας ἀναιρεθείσης τῆς ἀληθείας τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ἀνωφελές γίνεται διήγημα.

Πολύβιος, Ἱστορίαι 1.14.4-7

Γλωσσικά σχόλια

τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν
οὐκ ἂν τις ἐκβάλλοι

δε θα μπορούσε κανείς να αποβάλει (πβ. ν.ε.: εκβολή, υποβολιμαίος, βλήμα) αὐτοῦ του είδους την εὐνοια προς γνωστούς καὶ φίλους

καὶ γὰρ

γιατί πράγματι

συμμισεῖν (απαρ. ενεστ. ρ. συμμισέω, συμμισῶ) τοῖς φίλοις τοὺς ἐχθροὺς

να μισεῖ τους ἴδιους ἐχθροὺς που μισοῦν καὶ οἱ φίλοι του

ὅταν δὲ τὸ τῆς Ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη

ὅταν επωμίζεται /υιοθετεῖ τον χαρακτήρα του ἱστορικού

ἐπιλαθέσθαι (απαρ. αορ.
β´ ρ. ἐπιλανθάνομαι) **χρῆ**
(απρόσ. ρ.)

πολλάκις

εὐλογέω, εὐλογῶ

κοσμέω, κοσμῶ

ψέγω

ἐπονειδίστως

τούς ἀναγκαιοτάτους
αἱ τῶν ἐπιτηδευμάτων
ἀμαρτίαι

Ὡσπερ γὰρ ζῶου τῶν
ὄψεων ἀφαιρεθειῶν
(μτχ. παθ. αορ. α´ ρ.
ἀφαιρέομαι, ἀφαιροῦμαι)
ἀχρειοῦται (γ´ εν. οριστ.
ενεστ. ρ. **ἀχρειόομαι,**
ἀχρειοῦμαι) **τὸ ὄλον,**
ἀναιρεθείσης (μτχ. παθ.
αορ. α´ ρ. **ἀναιρέομαι,**
ἀναιροῦμαι) **τῆς ἀληθείας**

πρέπει να ξεχάσει (πβ. ν.ε.:
επιλήσμων, λησμονιά)

πολλές φορές

επαινῶ (πβ. ν.ε.: **ευλογία,**
ευλογητός, ευλογημένος)

τιμῶ (πβ. ν.ε.: **κόσμιος,**
κοσμητικός, κόσμημα,
διακόσμηση)

κατηγορῶ (πβ. ν.ε.:
ψεγάδι, ἀψογος)

κατά τρόπο αισχρό / ντρο-
πιαστικό (πβ. ν.ε.: **όνειδος)**

τους στενοῦς συγγενεῖς

τα σφάλματα (πβ. ν.ε.:
αμαρτωλός, διαμαρτία)

στις πράξεις (πβ. ν.ε.:
επιτήδειος, επιτηδευμα-
τίας) τους

ὅπως ακριβῶς ὅταν ἓνας
ζωντανός οργανισμός
χάσει (πβ. ν.ε.: **αφαίρεση,**
αφαιρετικός, αφηρημένος)
τα μάτια του ἀχρηστεύεται
ολόκληρος εἰάν λείψει (πβ.
ν.ε.: **αναίρεση,**
αναιρετικός) ἢ ἀλήθεια

τὸ καταλειπόμενον αὐτῆς ὅ,τι απομένει (πβ. ν.ε.: κατάλοιπο) ἀπὸ αὐτὴν

Ερμηνευτικά σχόλια

τὴν τοιαύτην ἐπιείκειαν: Ὁ Πολύβιος ἀναφέρεται στὴν ἐπιεικὴ διάθεση με τὴν ὁποία ἀντιμετωπίζουμε συχνὰ τὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀπρέπειες τῶν φίλων μας λόγω τῆς γενικότερης εὐνοίας ποὺ ἐπιδεικνύουμε πρὸς αὐτοὺς. Κάτι τέτοιο, κατὰ τὴ γνώμη του, εἶναι ἀνεπίτρεπτο ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ κάποιος ἐπωμίζεται τὸν ρόλο τοῦ ἱστορικοῦ.

Ερωτήσεις

- 1. Ποιες εἶναι οἱ υποχρεώσεις ἐνὸς φίλου πρὸς τοὺς συντρόφους τοῦ σύμφωνα με τὸν Πολύβιο;**
- 2. Πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζει ὁ ἱστορικός τὰ πρόσωπα γιὰ τὰ ὁποῖα κάνει λόγο στο ἔργο του;**
- 3. Ποιες συνέπειες ἔχει γιὰ τὴν ποιότητα τοῦ ἱστορικοῦ ἔργου ἡ μὴ τήρηση τῶν προϋποθέσεων ποὺ ἐκθέτει ὁ Πολύβιος;**
- 4. Εἶναι τὰ σύγχρονα μέσα μαζικῆς ἐνημέρωσης (ὁ γραπτός καὶ ἠλεκτρονικός τύπος) πηγὴ ἀξιόπιστων ἱστορικῶν στοιχείων, ποὺ θὰ αξιοποιήσει ὁ ἱστορικός τῆς ἐποχῆς μας; Πιστεύετε ὅτι πληροῦν τὶς προϋποθέσεις ποὺ θέτει ὁ Πολύβιος; Νὰ ἀναφέρετε συγκεκριμένα παραδείγματα ἀπὸ τὴν ἐμπειρία σας.**

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

κοσμέω, κοσμῶ

[= 1. α. διευθετώ, β. κυβερνώ, 2. στολίζω (< κόσμος = 1. η ευπρέπεια, η τάξη, 2. το στολίδι, 3. το σύμπαν)]

[στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: κοσμεῖν]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	ὁ κοσμητής [= λειτουργικό αξίωμα] κοσμητός [= περιποιημένος]	ἡ κόσμησις (-η), τὸ κόσμημα, κοσμητικός, κόσμιος, [= καλά οργανωμένος, ευπρεπής], ἡ κοσμιότης (-τητα), κοσμικός, ὁ κοσμήτωρ (-ορας) [= (α.ε.) αρχηγός στρατού, (ν.ε.) ο επικεφαλής μιας πανεπιστη- μιακής σχολής]	κοσμικότητα, κοσμάκης

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	κατακοσμῶ [= διευθε- τώ], ἐπικοσμῶ [= προσθέ- τω στολίδια σε κάτι], ἀποκοσμῶ [= καθαρίζω και αποκαθιστώ την τάξη αφαιρώντας τα περιττά]	διακοσμῶ, ἢ κοσμογονία, ἢ κοσμογρα- φία, ὁ κοσμοκρά- τωρ (-τορας), ὁ κοσμοπολί- της, ἢ ακοσμία, ὁ υπόκοσμος	κοσμοθεωρία, κοσμογυρισμένος κοσμοπλημμύρα, κοσμοσωτήριος κοσμοϊστορικός, κοσμοναύτης, κοσμοκαλόγερος, κοσμηματοπώλης, κοσμηματοθήκη ἀπόκοσμος, μαθητόκοσμος, φοιτητόκοσμος

Ασκήσεις

1. Να αποδώσετε τη σημασία των φράσεων και λέξεων: «ἀπό καταβολῆς κόσμου», «διαγωγή κοσμιό-
τατη», κοσμογονία, κοσμοθεωρία, κοσμοπολίτης.

2. Με τη βοήθεια του Λεξιλογικού Πίνακα να βρείτε την κατάλληλη λέξη της α.ε. για τις σημασίες που σας δίνονται:

- α. _____: αυτός που συμπεριφέρεται με ευγένεια, ο φρόνιμος.
- β. _____: το στολίδι.
- γ. _____: η ευπρέπεια, η ευγένεια.
- δ. _____: αυτός που κυβερνά τον κόσμο.

3. Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρήματος **κοσμῶ** λέξεις της α.ε. που περιλαμβάνει ο παραπάνω πίνακας σε κατηγορίες ανάλογα με αυτό που δηλώνουν. Θυμηθείτε όσα διδαχθήκατε στο κεφάλαιο της παραγωγής στην προηγούμενη τάξη:

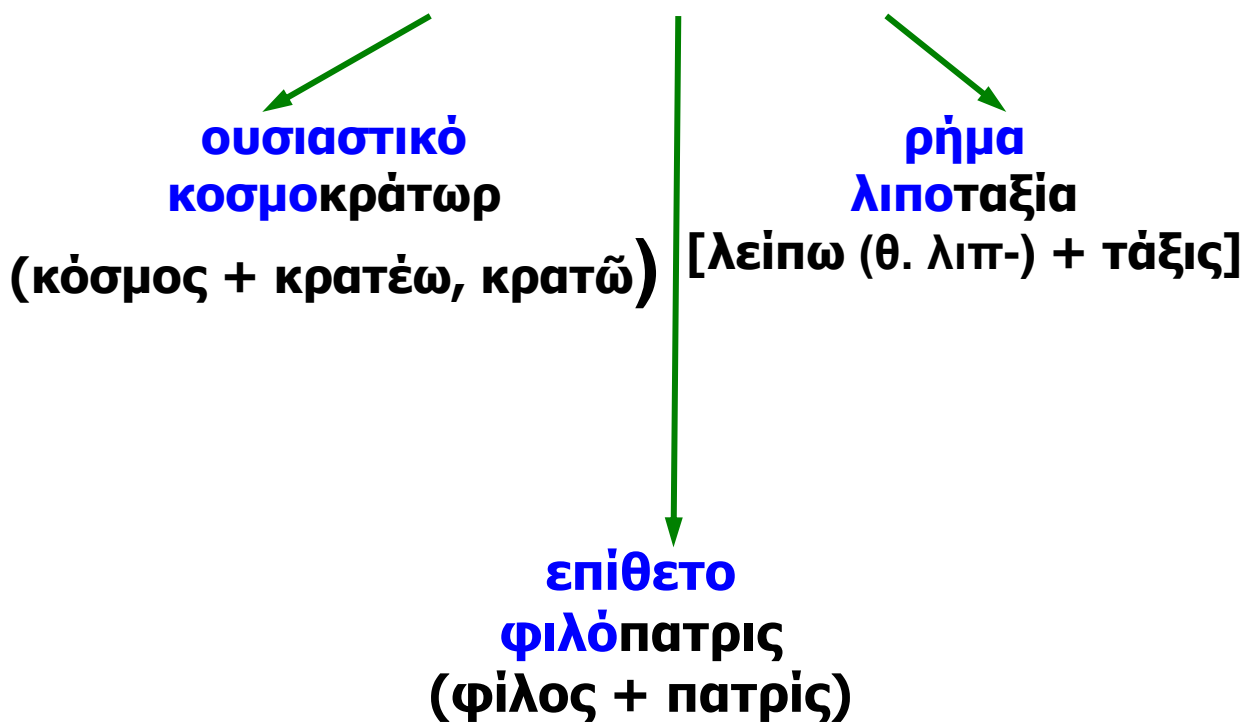
ουσιαστικά	
πρόσωπο που ενεργεί	
ενέργεια, κατάσταση	
αποτέλεσμα ενέργειας	
ουσιαστικό παράγωγο από επίθετο	

επίθετα

B2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό

Κλιτή λέξη ως α' συνθετικό
μπορεί να είναι:

Στη σύνθεση, το θέμα του α' συνθετικού άλλες φορές παραμένει αμετάβλητο και άλλες μετασχηματίζεται.
Ειδικότερα:

$\text{ἰχθῦς} + \text{πῶλῶ} + \text{πῶλῶ} > \text{ἰχθυοπῶλῶ}$
 $\text{ἄλῆ} + \text{τέμνω} > \text{ἀλοτόμῶ}$

$\text{κόσμος} + \text{κράτῶ} + \text{κράτῶ} > \text{κοσμοκράτῶ}$
 $\text{ἄρτος} + \text{πῶλῶ} + \text{πῶλῶ} > \text{ἄρτοπῶλῶ}$

το θέμα ἀλλάζει καὶ λήγει σε -ο-

θέμα ἀμετάβλητο

α' ἢ γ' κλίσις

β' κλίσις

α' συνθετικὸ ὀμοσυστατικὸ

α' συνθετικό ουσιαστικό

β' ή γ' κλίσης

ουδέτερο γ' κλίσης σε *-μα*

το θέμα το θέμα αλλάζει
και λήγει σε *-α-* ή *-η-*

έλαφος + βάλλω > έλαφηβόλος
λαμπάς, λαμπάδος+ φέρω >
λαμπαδηφόρος

αμετάβλητο ή αποβάλλεται το *-ατ-*

σῶμα + φυλάττω > σωματοφύλαξ
σῶμα + άσκῶ > σωμασκῶ

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετα αρσενικά ουσιαστικά και επίθετα της α.ε. χρησιμοποιώντας τα συνθετικά που δίνονται:

λόγος + γράφω	→	_____
μῦθος + λέγω	→	_____
οἶκος + δεσπότης	→	_____
νόμος + τίθημι (θε-)	→	_____
λίθος + ξέω	→	_____
νίκη + φέρω	→	_____
κτῆνος + τρέφω	→	_____
θάνατος + φέρω	→	_____

2. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό τα ουσιαστικά της α.ε. που δίνονται:

αἷμα (-ατος)

αυτός που δίνει αίμα: _____

αυτός που είναι βαμμένος με αίμα: _____

η διαδικασία καθαρισμού (κάθαρση) του αίματος:

λόγος

αυτός που γράφει λόγους: _____

η τέχνη του λόγου: _____

παιχνίδι με τον λόγο: _____

η θεραπεία διαταραχών του λόγου:

Γ1. Γραμματική

Γ' κλίση ουσιαστικών

Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ' κλίσης

Σε αυτή την Ενότητα ολοκληρώνεται η διδασκαλία των πιο συνηθισμένων συμφωνόληκτων ουσιαστικών της γ' κλίσης.

❖ Λαμβάνοντας υπόψη τις καταλήξεις της γ' κλίσης, να συμπληρώσετε τους πίνακες και να τονίσετε τους άτονους τύπους:

Ημιφωνόληκτα

α. Υγρόληκτα

	μονόθεμα	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστική	σωτήρ	σωτήρ-ες
γενική	σωτήρ-ος	σωτηρ-...
δοτική	σωτηρ-...	σωτηρ-...
αιτιατική	σωτηρ-...	σωτηρ-...
κλητική	σῶτερ	σωτηρ-...

	διπλόθεμα	
	ενικός αριθμός	πληθυντικός αριθμός
ονομαστ.	πράκτωρ	πράκτορ-ες
γενική	πράκτορ-ος	πρακτ-...-...
δοτική	πρακτ-...-...	πρακτ-...-...
αιτιατική	πρακτ-...-...	πρακτ-...-...
κλητική	πρᾶκτορ	πρακτ-...-...

Συγκοπτόμενα διπλόθεμα υγρόληκτα

	ενικός	
ονομαστ.	άνήρ	πατήρ
γενική	άνδρ-ός	πατρ-ός
δοτική	άνδρ-...	πατρ-...
αιτιατική	άνδρ-...	πατέρ-α
κλητική	άνερ	πάτερ

	πληθυντικός	
ονομαστ.	άνδρ-ες	πατερ-...
γενική	άνδρ-...	πατερ-...
δοτική	άνδρ-ά-σι(ν)	πατρ-ά-σι
αιτιατική	άνδρ-...	πατερ-...
κλητική	άνδρ-...	πατερ-...

Συγκοπτόμενα είναι επίσης τα ουσιαστικά ή μήτηρ (τῆς μητρός, κλητ. εν.: ὦ μήτερ) και ή θυγάτηρ (τῆς θυγατρός, κλητ. εν.: ὦ θύγατερ). Τα ουσιαστικά αυτής της τάξης λέγονται «συγκοπτόμενα», γιατί αποβάλλουν (συγκόπτουν) σε ορισμένες πτώσεις το -ε- του αδύνατου θέματος.

β. Σιγμόληκτα

1. Αρσενικά

Πρόκειται για κύρια ονόματα σε -ης (γεν. -ους), όπως το Ἀριστοφάνης, και -κλῆς (γεν. -κλέους), όπως το Περικλῆς.

	ενικός	
ονομ.	Ἄριστοφάνης	Περικλῆς
γεν.	Ἄριστοφάνους	Περικλέους
δοτ.	Ἄριστοφάνει	Περικλεῖ
αιτιατ.	Ἄριστοφάνη	Περικλέα
κλητ.	Ἄριστόφανες	Περίκλεις

2. Ουδέτερα ακατάληκτα

Στα ουσιαστικά αυτά το αρχικό θέμα (σε -εσ) στην ονομαστική, αιτιατική και κλητική ενικού μετατρέπεται σε -ος. Σε όλες τις άλλες πτώσεις αποβάλλεται το -σ- και επέρχονται συναιρέσεις.

	ενικός
ονομαστ.	ἔδαφος
γενική	ἔδαφους (< ἔδάφεσ-ος)
δοτική	ἔδαφει (< ἔδάφεσ-ι)
αιτιατική	ἔδαφος
κλητική	ἔδαφος

	πληθυντικός
ονομαστ.	ἔδαφη (< ἔδάφεσ-α)
γενική	ἔδαφων (< ἔδαφέσ-ων)
δοτική	ἔδαφεσι (< ἔδάφεσ-σι)
αιτιατική	ἔδαφη (< ἔδάφεσ-α)
κλητική	ἔδαφη (< ἔδάφεσ-α)

Γ2. Σύνταξη

Σύνδεση προτάσεων ή όρων πρότασης

Στην πρόταση «ἐπιλαθέσθαι χρῆ πάντων τῶν τοιοῦτων και πολλάκις μὲν εὐλογεῖν και κοσμεῖν τοῖς μεγίστοις ἐπαίνοις τοὺς ἐχθροὺς» ο σύνδεσμος «καί» συνδέει σε δύο περιπτώσεις ὁμοίους ὅρους.

Οι προτάσεις (ή οι ὅροι των προτάσεων) μπορούν να συνδέονται με τους εξής τρόπους:

α. Παρατακτική ή κατά παράταξη σύνδεση

Όπως και στη ν.ε., πρόκειται για τη σύνδεση που γίνεται με τους συμπλεκτικούς, αντιθετικούς και διαζευκτικούς (αλλά και με παρατακτικούς αιτιολογικούς και συμπερασματικούς) συνδέσμους. Οι σύνδεσμοι αυτοί συνδέουν ὁμοίες προτάσεις (κύριες η δευτερεύουσες), ὁμοίους ὅρους ή ὁμοίους προσδιορισμούς*.

π.χ. **Μανθάνετε και λέγετε.**

Εἶτα ἀπέπλευσεν εἰς Αἴγυπτον και εἰς Κύπρον.

β. Υποτακτική ή καθ' υπόταξη σύνδεση

Όπως και στη ν.ε., πρόκειται για τη σύνδεση που γίνεται με τους υποτακτικούς συνδέσμους (π.χ. ειδικούς, χρονικούς, αιτιολογικούς), καθώς και με αναφορικές και ερωτηματικές αντωνυμίες και με τα αντίστοιχα επιρρήματα.

* Για τα είδη των συνδέσμων βλ. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής.

π.χ. Λέγω ταῦτα, **ἵνα** ὑμεῖς ἀκούητε.

Ὅταν δε τὸ τῆς Ἱστορίας ἦθος ἀναλαμβάνη τις, ἐπιλαθέσθαι χρή πάντων τῶν τοιούτων.

Με υποτακτικούς συνδέσμους εἰσάγονται στον λόγο οι δευτερεύουσες προτάσεις· η σύνδεση ονομάζεται «**καθ' ὑπόταξη**», γιατί η δευτερεύουσα πρόταση δεν μπορεί να σταθεί μόνη της στον λόγο, αλλά υποτάσσεται σε μια ἄλλη πρόταση.

Παρατήρηση

Σε μία περίοδο ἢ ημιπερίοδο πρέπει οπωσδήποτε να υπάρχει (ἢ να εννοείται) τουλάχιστον μία κύρια πρόταση.

γ. Ασύνδετο σχῆμα

Σύμφωνα με το σχῆμα αυτό οι προτάσεις (ἢ οι ὅροι) που συνδέονται μεταξύ τους απλῶς παρατίθενται χωρίς συνδετικό μέσο, παρά μόνο με κόμμα. Ἐτσι επιτυγχάνεται ζωντανό, παραστατικό ὕφος.

π.χ. Συμβalόντες τὰς ἀσπίδας ἔωθοῦντο (= σπρώχνονταν), ἐμάχοντο, ἀπέκτεινον, ἀπέθνησκον.

Ασκήσεις

1. Να κλιθούν στις πλάγιες πτώσεις και των δύο αριθμῶν τα ουσιαστικά ἢ μῆτηρ και τὸ ἔθνος.

2. Να εντοπίσετε τα τριτόκλιτα ουσιαστικά του κειμένου και να τα γράψετε στην ἴδια πτώση του ἄλλου αριθμοῦ.

3. Να γράψετε τα παρακάτω ουσιαστικά στην ίδια πτώση του άλλου αριθμού:

τόν μήνα _____

τοῦ ἐλαιῶνος _____

ῶ νυμφῶν _____

οἱ σωλήνες _____

τοῦ κοσμήτορος _____

ῶ ἐκλέκτορες _____

τῶ πυρῆνι _____

τοῦ κώδωνος _____

τήν ἀηδόνα _____

τούς κανόνας _____

οἱ νιπτῆρες _____

τῶν δαιμόνων _____

τῶ ἄξονι _____

τῶ βέλει _____

4. Να γράψετε τη γενική ενικού των παρακάτω ουσιαστικών λαμβάνοντας υπόψη τη μορφή τους στη ν.ε.: σιαγῶν, παντοκράτωρ, συνδαιτυμῶν, χειμῶν, Ἀπόλλων, Εὐρυτάν, λιμήν, Πάν, ξενῶν, παρθενῶν, κηδεμῶν, χεῖρ.

5. Να συμπληρώσετε τις παρακάτω προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο των ουσιαστικών που βρίσκονται σε παρένθεση:

α. Οἱ ἀρχαῖοι ἐνόμιζον τοὺς _____ (ἀστήρ) θεοὺς εἶναι.

**β. Οἱ τετελευτηκότες ἐρήμους τους _____
(πατήρ) καί τās _____ (μήτηρ) ἀπέλιπον (=**
ἀφησαν).

γ. Φθείρουσιν _____ (ἦθος, αιτ. πληθ.) χρηστά
ὀμιλῖαι
(= οἱ συναναστροφές) κακαί.

δ. Παρά Λεσβίοις ἄγων ἄγεται (= διοργανώνεται
διαγωνισμός)

_____ (κάλλος, γεν. εν.) γυναικῶν ἐν τῷ
_____ (τέμενος) τῆς Ἑρας λεγόμενος
καλλιστεῖα.

ε. Οἱ Πέρσαι χαλεπῶς φέρουσι τοῖς παροῦσι
_____ (πρᾶγμα).

στ. Βούλομαι ὑμῖν τὰ _____ (ὄνομα) αὐτῶν
ἀναγνῶναι.

ζ. Ἦν ποτε χρόνος, ὅτε θεοὶ μὲν ἦσαν, θνητὰ δὲ
_____ (γένος) οὐκ ἦσαν.

6. Να αναγνωρίσετε το είδος της σύνδεσης στις
περιόδους που ακολουθούν και να δηλώσετε τι
συνδέουν κάθε φορά οι σύνδεσμοι:

α. Τηλικάῦτα (= τόσο μεγάλη.) αὐτοῖς τὸ μέγεθος και
τοσαῦτα τὸ πλῆθος εἴργασται.

β. Ἐγὼ ἀναιδῆς οὐτ' εἰμί οὐτ' ἂν γενοίμην.

γ. Στέργε μὲν τα παρόντα, ζητεῖ δὲ τὰ βελτίω (= να
αγαπάς αυτά που έχεις, αλλά να επιζητεῖς τα καλύτερα).

δ. Οἱ δὲ ἐπείθοντο· ἐπίστευον γὰρ αὐτῷ.

ε. Κάλλος μὲν ἢ χρόνος ἀνήλωσεν (= ξόδεψε, ἐφθειρε)
ἢ νόσος ἐμάρανε.

στ. Ἀριστοφάνης οὐ μόνον τῶν ἰδίων ἀλλὰ και τῶν
κοινῶν ἐβούλετο ἐπιμελεῖσθαι.

ζ. Οὐκ οἶδα σαφῶς· ἔοικε δ' οὖν ἀτόπῳ (= μοιάζει λοιπόν παράλογο).

7. Να εντοπίσετε στις ακόλουθες περιόδους τις λέξεις που εισάγουν δευτερεύουσες προτάσεις:

α. Και κατηγοροῦσι μὲν αὐτὸν ὡς πολλὰς ἀρχὰς ἤρξεν (= ανέλαβε πολλά αξιώματα), ἀποδείξαι δὲ οὐδεὶς δύναται ὡς οὐ καλῶς ἤρξεν.

β. Οὐκ ἔχω ὅ,τι ἀποκρίνωμαι.

γ. Ὁκνῶ (= φοβάμαι) μὴ μάταιος ἡμῖν ἡ στρατεία γένηται.

δ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτ' οὐχ ὄντως ἔχει, φυλάττεσθαι φημι δεῖν.

ε. Τὰς ἀρετὰς ἐπιτηδεύομεν (= ασκούμε τις αρετές) οὐχ ἵνα τῶν ἄλλων ἔλαττον ἔχωμεν (= για να έχουμε λιγότερα από τους άλλους), ἀλλ' ὅπως ἂν μετὰ πλείστων ἀγαθῶν τον βίον διάγωμεν (= για να περνούμε τη ζωή μας).

στ. Πρὸς τὸν ἀδελφὸν δ' οὕτως ἐνειμάρημην (= ἔτσι μοίρασα την περιουσία), ὥστε ἐκεῖνον πλέον ὁμολογεῖν ἔχειν τῶν πατρῶων (= από την πατρική κληρονομιά).

ζ. Εἰ οὖν ἐγὼ μὴ γινώσκω μήτε τὰ ὅσια μήτε τα δίκαια, ὑμεῖς διδάξατέ με.

η. Εἰκὸς (ενν. ἐστὶ = εἶναι εὐλογο) ὑμᾶς μήπω τοὺς τῶν κατηγορῶν λόγους ἠγεῖσθαι πιστοὺς, πρὶν ἂν καὶ ἡμεῖς εἴπωμεν.

θ. Εἶδεν ἐκεῖνος Σάμον φρουρου-μένην ὑπὸ Κυπροθέμιδος, ὃν κατέστησε (= διόρισε) Τιγράνης.

ι. Φήσουσι (= θα πούν) γάρ δὴ με σοφὸν εἶναι, εἰ καὶ μὴ εἰμί.

Τῆς ἱστορίας ἀλήθεια ἐστὶ τέλος.

Στράβων, Γεωγραφικά 1.2.17

Σκοπὸς τῆς ἱστορίας εἶναι ἡ ἀλήθεια.

Ενότητα 4

Η Σελήνη ταξιδεύει πάνω από τα κύματα με το άρμα της, που το σέρνουν δύο φτερωτά άλογα (εσωτερικό ερυθρόμορφης κύλικας, 490 π.Χ., Staatliche Museen, Βερολίνο).

Οι Σεληνίτες

Ο Λουκιανός (γενν. περ. 120 μ.Χ.), όπως γνωρίζετε από την Α΄ Γυμνασίου, στο έργο του **Άληθής Ίστορία** (ή **Άληθῆ Διηγήματα**) περιγράφει ένα φανταστικό ταξίδι στη Σελήνη. Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε περιγράφει με γλαφυρό και απολαυστικό τρόπο τους φανταστικούς κατοίκους της Σελήνης, τους **«Σεληνίτες»**, τους οποίους γνώρισε, αφού το πλοίο με το οποίο υποτίθεται ότι ταξίδευε παρασύρθηκε από τυφώνα και «αεροδρόμησε» για επτά μέρες...

Καλὸς δὲ παρὰ Σεληνίταις νομί-ζεται, ἦν ποὺ τις φαλακρὸς ἦ. Καὶ μὴν καὶ γένεια φύουσιν μικρὸν ὑπὲρ τὰ γόνατα. Καὶ ὄνυχας ἐν τοῖς ποσίν οὐκ ἔχουσιν, ἀλλὰ πάντες εἰσὶν μονοδάκτυλοι. Καὶ ἐπειδὴν ἦ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδροῦσιν, ὥστε καὶ τυροὺς ἀπ' αὐτοῦ πήγνυνται. Τοὺς δε ὀφθαλμοὺς περιαιρετοὺς ἔχουσι καὶ πολλοὶ τοὺς σφετέρους ἀπολέσαντες παρ' ἄλλων χρησάμενοι ὀρῶσιν. Τινὲς δὲ καὶ πολλοὺς ἀποθέτους ἔχουσιν, οἱ πλούσιοι. Κάτοπτρον δὲ μέγιστον κεῖται ὑπὲρ φρέατος οὐ πάνυ βαθέος. Ἄν μὲν οὖν εἰς τὸ φρέαρ καταβῆ τις, ἀκούει πάντων τῶν ἐν τῇ γῆ λεγομένων, ἐὰν δὲ εἰς τὸ κάτοπτρον ἀποβλέψη, πάσας μὲν πόλεις, πάντα δὲ ἔθνη ὀρᾷ. Τότε καὶ τοὺς οἰκείους ἐγὼ ἐθεασάμην καὶ πᾶσαν τὴν πατρίδα, εἰ δὲ κάκεῖνοι ἐμὲ ἐώρων, οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν. Ὅστις δὲ ταῦτα μὴ πιστεύει οὕτως ἔχειν, ἂν ποτε καὶ αὐτὸς ἐκεῖσε ἀφίκηται, εἴσεται ὅς ἀληθῆ λέγω.

Λουκιανός, Ἀληθῆς Ἱστορία
1.23-26 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

ὁ καλός, ἢ καλή, τὸ καλὸν παρὰ Σεληνίταις	ὄμορφος στους Σεληνίτες, κατά τη γνώμη των Σεληνιτών
φύω	κάνω κάτι να φυτρώσει, «αφήνω» (πβ. ν.ε.: φυτρώνω, αυτοφυής)
καὶ μὴν	καὶ μάλιστα, καὶ ὁμως

<p>ὁ ὄνυξ, τοῦ ὄνυχος ἐν τοῖς ποσίν (ουσ. ὁ πούς, τοῦ ποδός) ἐπειδὴν πονῶσιν (υποτ. ενεστ. ρ. πονέω, πονῶ) γάλακτι (ουσ. τό γάλα) πᾶν τὸ σῶμα ἰδροῦσιν (οριστ. ενεστ. ρ. ἰδρόω, ἰδρῶ) τυρούς πήγνυνται (γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. πήγνυμαι) ὁ περιαιρετός, ἡ περιαιρετή, τὸ περιαιρετόν τούς σφετέρους (κτητ. αντων. σφέτερος, σφετέρα, σφέτερον) ἀπολέσαντες (μτχ. αορ. ρ. ἀπόλλυμι) παρ' ἄλλων χρησάμενοι (μτχ. αορ. ρ. χρήομαι, χρῶμαι) ὁ/ ἡ ἀπόθετος, τὸ ἀπόθετον τὸ κάτοπτρον</p>	<p>το νύχι στα πόδια (πβ. ν.ε.: ποδή- λατο, εμπόδιο, υποπόδιο) ὅταν κοπιάζουν (πβ. ν.ε.: φιλόπονος, πόνημα) ιδρώνουν παράγοντας γάλα σε ὅλο τους το σῶμα «πήζουν» (παρασκευά- ζουν) τυριά (πβ. ν.ε.: παράπηγμα, πηκτικός, πάγος) αυτός που μπορεί να αφαιρεθεί, ο πρόσθετος (πβ. ν.ε.: αἵρεση, αφαίρεση, διαίρεση) αν χάσουν (πβ. ν.ε.: απώλεια) τα δικά τους (πβ. ν.ε.: σφετεριστής) χρησιμοποιώντας (πβ. ν.ε.: χρήση, χρήσιμος, εύχρηστος) αυτά που παίρνουν από άλλους αποθηκευμένος, για ὦρα ανάγκης (πβ. ν.ε.: ἐκθετος, επίθετο) ο καθρέφτης (πβ. ν.ε.: αντικατοπτρισμός)</p>
--	--

κεῖται (οριστ. παρακ. ρ.
κεῖμαι) ὑπὲρ φρέατος
(ουσ. το φρέαρ, τοῦ
φρέατος)

πάνυ

ἐὰν ἀποβλέψῃ (υποτ. αορ.
ρ. ἀποβλέπω)

οἱ οἴκεῖοι

ἐθεασάμην (οριστ. αορ. ρ.
θεάομαι, θεῶμαι)

ἐκεῖσε

εἰ ἔώρων (οριστ. παρατ. ρ.
ὄραω, ὄρῳ)

οὐκέτι ἔχω εἰπεῖν

ἂν ποτε ἐκεῖσε ἀφίκηται
(υποτ. αορ. β' ρ.
ἀφικνέομαι, ἀφικνοῦμαι)

εἴσεται (οριστ. μέλλ. ρ.
οἶδα)

βρίσκεται (πβ. ν.ε.:
κείμενο, υποκείμενο,
αντικείμενο) πάνω από ένα
πηγάδι (πβ. ν.ε.: φρεάτιο)

πολύ

αν κοιτάξει προσεκτικά
(πβ. ν.ε.: βλέψη, αβλεψία,
προβλέπω)

οι συγγενείς, οι γνωστοί
(πβ. ν.ε.: οἶκος, οικιακός,
αποικία)

είδα

σε εκείνο το μέρος

αν έβλεπαν (πβ. ν.ε.:
ορατός, όραμα)

δεν μπορώ καθόλου να το
πώ

αν κάποτε φτάσει (προς
τα) εκεί (πβ. ν.ε.: άφιξη,
ικανός)

θα μάθει, θα καταλάβει (πβ.
ν.ε.: είδηση, ιστορία)

Ερμηνευτικά σχόλια κάτοπτρον μέγιστον: Εξαιρετικά πρωτότυπη και χαρακτηριστική της δημιουργικής φαντασίας του είναι η ιδέα του Λουκιανού να παρουσιάσει το κάτοπτρον. Από πολύ παλιά, ασκούσε

ιδιαίτερη έλξη στην ανθρώπινη φαντασία η πιθανότητα να υπάρχουν και άλλοι κάτοικοι του Σύμπαντος, και μάλιστα νοήμονες, όπως εμείς. Συνήθως η σχετική λογοτεχνία τούς φαντάζεται πιο προηγμένους από τους ανθρώπους, με φιλειρηνικές ή κατακτητικές διαθέσεις, ή ως τερατόμορφους οργανισμούς που συνιστούν απειλή για την ανθρωπότητα.

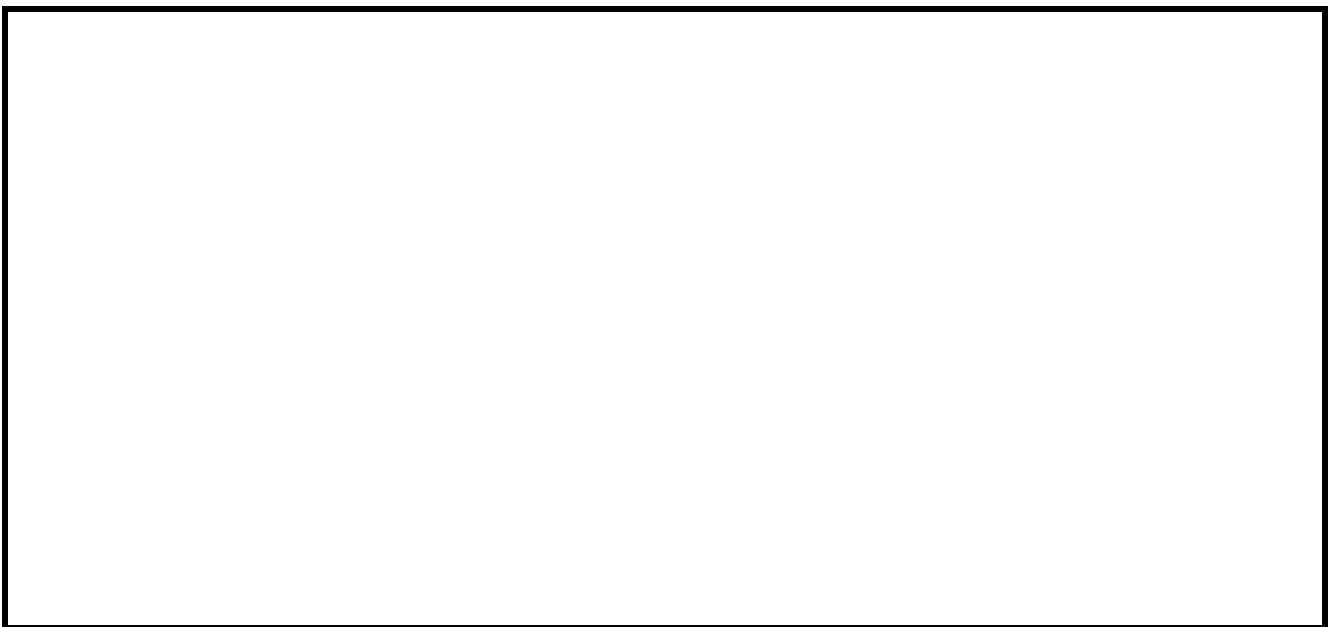
Ερωτήσεις

1. Ποια εξωτερικά χαρακτηριστικά των Σεληνιτών σας εντυπωσίασαν περισσότερο;
2. Πώς λειτουργεί το κάτοπτρον και ποια δυνατότητα δίνει στους Σεληνίτες;
3. Σε ποιο βαθμό ανταποκρίνεται στον τίτλο **Άληθής Ίστορία** το απόσπασμα που διαβάσατε; Γιατί, κατά τη γνώμη σας, ονόμασε έτσι το έργο τον ο Λουκιανός; Πώς ερμηνεύετε την τελευταία περίοδο του κειμένου;
4. Αν έχετε διαβάσει τον **Μικρό Πρίγκιπα**, το **Από τη Γη στη Σελήνη**, την **Αλίκη στη Χώρα των Θαυμάτων** ή κάποιο παρόμοιο βιβλίο σύγχρονης μυθιστορίας, να επιλέξετε κάποια αποσπάσματα που δίνουν περιγραφές πλανητών και περίεργων όντων και να τα παρουσιάσετε στην τάξη.

Σκίτσο: Άννα και Βάσω Σφήκα

Με πηγή έμπνευσης το κείμενο της Ενότητας, θα μπορούσαν να προκύψουν σκίτσα σαν τα παραπάνω. Μπορείτε και εσείς να επιχειρήσετε να φτιάξετε την εικονογράφηση του κειμένου, προσθέτοντας ίσως και τις σκέψεις του Σεληνίτη.

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

καλός, -ή, -όν [= 1. ωραίος, 2. τίμιος, δίκαιος, ηθικός]
 [στο κείμενο συναντήσατε τον τύπο: καλός]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά		τό κάλλος, ή καλλονή, τό καλλι- στεῖον (-εία)	καλοσύνη, καλοσυνάτος καλλυντικό
	σύνθετα	καλλίκομος [= αυτή που έχει ωραία μαλλιά], καλλίπαις [= αυτός που έχει όμορφα παιδιά], καλλίνικος, καλλιστέ- φανος, Καλλισθένης, καλλιπάρης [= αυτός που έχει ωραία μάγουλα]	καλοήθης [= (α.ε.) αγαθός, ενάρετος, (ν.ε.) για νόσο που έχει καλή εξέλιξη, ιάσι- μη], ή καλο- καγαθία, ή καλοκαιρία, καλλιεπής, ή καλλιέπεια, καλλωπίζω, καλλίφωνος, ή καλλιφω- νία, καλλι- γραφῶ, Καλλιρρόη, ή καλλιγρα- φία, ή καλλι- τεχνία, καλλιερῶ	καλοδέχομαι, καλοθρεμμένος, καλολογικός, καλομαθαίνω, καλοπιάνω, καλόπιστος, καλοπροαίρετος, καλότυχος, καλοτάξιδος, καλορίζικος, καλοπέραση, καλλιμάρμαρος

Παρατηρήσεις

1. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ετυμολογία του ρήματος **καλλωπίζω**. Είναι σύνθετο από τα ουσιαστικά **κάλλος** και **ὄψ** (γεν. ὠπός = το μάτι και συνεκδοχικά το πρόσωπο) και σήμαινε στην α.ε. «κάνω κάτι να έχει ωραία όψη», δηλαδή **ομορφαίνω**. Με την ίδια σημασία χρησιμοποιείται και σήμερα.
2. Προσοχή πρέπει να δοθεί στην ορθογραφία των συνθέτων με α' συνθετικό το πρόθεμα **καλλι-**, σε αντιδιαστολή με τα σύνθετα με α' συνθετικό το επίθετο **καλός**.

Ασκήσεις

1. Τι σημαίνουν οι φράσεις «τα καλά κόποις κτώνται» και «ουδέν κακόν αμιγές καλού» που χρησιμοποιούμε συχνά στην καθημερινή μας επικοινωνία;
2. Να εντάξετε στις στήλες του παρακάτω πίνακα τις ομόρριζες του ρ. **καλλωπίζω** λέξεις της α.ε. ανάλογα με τη σημασία τους: **καλλωπιστής, καλλωπισμός, καλλώπισμα, καλλωπιστικός**.

ουσιαστικά	
πρόσωπο που ενεργεί	
ενέργεια, κατάσταση	
αποτέλεσμα ενέργειας	

επίθετα	

3. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της ν.ε. με α' συνθετικό το επίθετο καλός που να ανταποκρίνονται στη σημασία που δίνεται:

_____ : αυτός που έχει καλό γούστο.
 _____ : αυτός που είναι καλά
 _____ γυμνασμένος.
 _____ : αυτός που έχει καλή καρδιά.
 _____ : αυτός που είναι ωραία ντυμένος.
 _____ : αυτός που ζει καλή ζωή, χωρίς
 _____ στερήσεις.

4. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα λέξεις συνώνυμες και αντώνυμες των λέξεων της ν.ε. που δίνονται:

συνώνυμα	
ευφραδής	_____
αναπτύσσω (μτφ.)	_____
κομψοτεχνία	_____
ευπρεπίζω	_____

αντώνυμα

αποπαίρνω
παράφρωνος
δύσμοιρος
δύστροπος

B2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο

Σχηματισμός συνθέτου από το θέμα του αρσενικού
Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο δευτερόκλιτο

π.χ. **ἀγαθο-εργία** < ἀγαθός + ἔργον
ἀκρό-πολις < ἄκρα + πόλις

Σύνθετα με πρώτο συνθετικό επίθετο τριτόκλιτο
σε **-υς** (γεν. **-εος**)

π.χ. **βαθύ-πλουτος** < βαθύς + πλοῦτος,
βαρύ-θυμος < βαρύς + θυμός

Στα σύνθετα με πρώτο συνθετικό αριθμητικό
επίθετο παρατηρούνται οι ακόλουθες περιπτώσεις:

α. Τα εἶς, δύο, τρεῖς, τέτταρες γίνονται αντίστοιχα
μον(ο)-, δι-, τρι-, τετρα-, π.χ. **μονο-δάκτυλος**, **δι-φυής**,
τρι-κυμία, **τετρά-δραχμον**.

β. Τα υπόλοιπα διατηρούν το θέμα τους, π.χ. **διακοσιο-
μέδιμνος**.

τετράδραχμον Ἀθηνῶν

γ. Τα άκλιτα απόλυτα αριθμητικά (από το πέντε έως το εκατόν):

1. ή μένουν αμετάβλητα, π.χ. πεντετάλαντος

2. ή λήγουν σε -α, π.χ. πεντάδραχμον, έπταετής

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε το αρσενικό του επιθέτου των παρακάτω σύνθετων λέξεων της α.ε. με α' συνθετικό το αριθμητικό επίθετο **μόνος**:

μόνος + μάχομαι _____

μόνος + συλλαβή _____

μόνος + ξύλον _____

μόνος + γένος _____

μόνος + στίχος _____

μόνος + οφθαλμός _____

2. Με τα συνθετικά μέρη που δίνονται να σχηματίσετε τις σύνθετες λέξεις της α.ε. που ζητούνται στην παρένθεση:

πικρός + χολή _____ (επίθετο)

λεπτός + λέγω _____ (επίθετο)

λευκή + θεά _____ (κύριο όνομα)

μέγας (γεν. μεγάλ-ου) + πρέπω _____
(επίθετο)

δώδεκα + μην _____ (επίθετο)

3. Με τα επίθετα σε -ύς που σας δίνονται να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. και να διακρίνετε με ενωτικό τα συνθετικά μέρη τους, σύμφωνα με το παράδειγμα:

βαθύς (γεν. εν. βαθέος) + βουλή → βαθύ-βουλος

βαρύς+ τόνος _____

ευθύς + τείνω _____

βαρύς + γδούπος _____

ευθύς + γραμμή _____

οξύς+ θυμός _____

Γ1. Γραμματική.

1. Γ' κλίση επιθέτων

Φωνηεντόληκτα σε -ύς, -εΐα, -ύ

Ο τύπος βαθέος τον κειμένου ανήκει στο φωνηεντόληκτο επίθετο γ' κλίσης **βαθύς, βαθεΐα, βαθύ.**

Στη γ' κλίση επιθέτων ανήκουν τα επίθετα των οποίων τουλάχιστον το αρσενικό και το ουδέτερο γένος κλίνονται σύμφωνα με τη γ' κλίση ουσιαστικών:

	ενικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	βαθύς	βαθεία	βαθύ
γεν.	βαθέος	βαθείας	βαθέος
δοτ.	βαθεί	βαθεία	βαθεί
αιτιατ.	βαθύν	βαθείαν	βαθύ
κλητ.	βαθύ	βαθεία	βαθύ

	πληθυντικός αριθμός		
	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	βαθείς (< βαθές)	βαθείαι	βαθέα
γεν.	βαθέων	βαθειών	βαθέων
δοτ.	βαθέσι	βαθείαις	βαθέσι
αιτιατ.	βαθείς (< βαθέας)	βαθείας	βαθέα
κλητ.	βαθείς (< βαθές)	βαθείαι	βαθέα

Παρατηρήσεις

1. Τα επίθετα αυτής της τάξης είναι κυρίως οξύτονα. Βαρύτονα είναι μόνο τα **θῆλυς, θήλεια, θῆλυ** και **ἥμισυς, ἡμίσεια, ἥμισυ**.
2. Το θηλυκό γένος κλίνεται κατά την α΄ κλίση των ουσιαστικών.
3. Το -α των καταλήξεων της ονομαστικής, αιτιατικής και κλητικής ενικού του θηλυκού γένους είναι βραχύ.

2. Η Υποτακτική

α. Γενικά για την υποτακτική

Η υποτακτική έγκλιση χρησιμοποιείται κυρίως στον υποτεταγμένο λόγο (δηλαδή σε δευτερεύουσες προτάσεις) και δείχνει κάτι προσδοκώμενο, δηλαδή κάτι που περιμένουμε να γίνει (π.χ. Λέγω ταῦτα, ἵνα μάθητε), ή κάτι που επαναλαμβάνεται συνεχώς στο παρόν και στο μέλλον (π.χ. Ἐπειδὴν ἢ πονῶσιν ἢ γυμνάζωνται, γάλακτι πᾶν τὸ σῶμα ἰδροῦσιν).

Υποτακτική συναντάται και σε κύριες προτάσεις και τότε μπορεί να δηλώνει:

– προτροπή (= εμπρός / ας...),

π.χ. Ἴωμεν ἐπὶ τοὺς πολεμίους (= Ας βαδίσουμε εναντίον των εχθρών / ας επιτεθούμε), ή απαγόρευση (= μην...), π.χ. Μὴ ἄλλως (= διαφορετικά) ποιήσης.

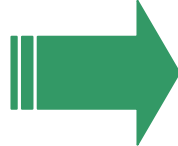
– απορία (= άραγε να...), π.χ. Εἶπω τὴν ἀλήθειαν;

Υποτακτική έγκλιση διαθέτουν μόνο ο ενεστώτας, ο αόριστος και ο παρακείμενος.

Η υποτακτική στις καταλήξεις παρουσιάζει -η-, -η- και -ω- εκεί όπου η οριστική έγκλιση εμφανίζει -ε-, -ει- και -ο- αντίστοιχα, π.χ. λύωμεν (λύομεν στην οριστική), λύητε (λύετε στην οριστική). Παίρνει άρνηση μή, π.χ. Λέγω ταῦτα, ἵνα μὴ ἀδικηθῆς.

β. Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ενεργητικής φωνής των βαρύτονων ρημάτων

Υποτακτική
ενεστώτα
πιστεύ-ω
πιστεύ-ης
πιστεύ-η
πιστεύ-ωμεν
πιστεύ-ητε
πιστεύ-ωσι(ν)

Υποτακτική
αορίστου
πιστεύ-σ-ω
πιστεύ-σ-ης
πιστεύ-σ-η
πιστεύ-σ-ωμεν
πιστεύ-σ-ητε
πιστεύ-σ-ωσι(ν)

Παρατηρήστε ότι, για να σχηματίσουμε την υποτακτική του αορίστου, προσθέτουμε στο θέμα του τις ίδιες καταλήξεις με αυτές της υποτακτικής ενεστώτα.

Η υποτακτική του αορίστου δεν δέχεται αύξηση.

Παρατήρηση

Για την υποτακτική αορίστου των αφωνόληκτων ρημάτων ισχύουν όσα γνωρίζετε από τον σχηματισμό της οριστικής, δηλ.

ἔπραξα → πράξω, ἔκοψα → κόψω, ἔπεισα → πείσω.

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τους τύπους των επιθέτων που ζητούνται στην παρένθεση:

γλυκός, γλυκεΐα, γλυκός (γεν. εν. και πληθ. θηλ.)	
θήλυς, θήλεια, θήλυ (δοτ. εν. και πληθ. αρσ.)	
ταχύς, ταχεία, ταχύ (γεν. εν. και πληθ. ουδ.)	
ἥμισυς, ἥμισια, ἥμισυ (αιτ. εν. και πληθ. ουδ.)	
εὐρύς, εὐρεΐα, εὐρύ (ονομ. εν. και πληθ. ουδ.)	
ἡδύς, ἡδεΐα, ἡδύ (αιτ. εν. και πληθ. αρσ.)	

2. Να μεταφέρετε τις φράσεις στην πτώση που ζητείται εντός παρενθέσεως:

βαθὺ πέλαγος _____ (γεν. εν.)
θρασύς ἀνὴρ _____ (δοτ. εν.)
ὄξύς ἦχος _____ (αιτ. εν.)
βαρὺ πένθος _____ (ονομ. πληθ.)
βραδεΐα ὁδός _____ (γεν. πληθ.)
τραχεΐα χώρα _____ (αιτ. πληθ.)

3. Να συσχετίσετε τους υπογραμμισμένους τύπους υποτακτικής της ομάδας A με τις σημασίες τους στην ομάδα B :

A	B
<p>α. <u>Ἀναλάβωμεν</u> (= ας εξετάσουμε) οὐν ἐξ ἀρχῆς τις ἢ κατηγορία ἐστίν.</p>	<p>1. προτροπή</p>
<p>β. Ὁ σὺ μισεῖς, ἐτέρῳ μὴ ποιήσῃς.</p>	<p>2. απαγόρευση</p>
<p>γ. Φέρε δὴ ἴδωμεν (= εἴμπρος λοιπόν, ας δοῦμε).</p>	<p>3. ατορία</p>
<p>δ. Ποῖ βῶ; Πᾶ σῶ; Τί λέγω; (= Πού να πάω; Πού να σταθῶ; Τι να πῶ;)</p>	<p>4. προσδοκία</p>
<p>ε. Ἀρχῶν αἰρεῖται (= εκλέγεται) οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμειλήται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐλόμενοι (= αυτοί που τον εξετάζουν) δι' αὐτὸν εὖ πράττωσιν (= να υπαχούν).</p>	<p>5. επανάληψη στο παρόν και στο μέλλον</p>
<p>στ. Ἐὰν τις τοὺς τάφους τῶν γονέων μὴ κοσμήῃ (= δὲν τιμᾷ), καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν ἀρχόντων δοκιμασίαις.</p>	

4. Να γράψετε τα ρήματα στο γ' πληθυντικό πρόσωπο του ίδιου χρόνου και της ίδιας έγκλισης: **κελεύσης, τοξεύητε, παύσωμεν.**

5. Να συμπληρώσετε τη σωστή κατάληξη υποτακτικής στις παρακάτω φράσεις:

ὕμεῖς λύσ ____, ἡμεῖς πράξ ____, οὗτοι λέγ ____,
ὕμεῖς ἀποβλέψ ____, οὗτοι πιστεῦ ____

6. Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στον άόριστο διατηρώντας ίδια την έγκλιση, τον αριθμό και το πρόσωπο:

Ὅστις μή πιστεύῃ _____,
ἡμεῖς βλάπτωμεν _____,
οὗτοι ἰκετεύωσιν _____,
σύ ἐρμηνεύῃς _____,
ἡμεῖς κελεύωμεν _____,
ὕμεῖς θεραπεύητε _____

7. Να τοποθετήσετε τα ρήματα στο κατάλληλο πρόσωπο της υποτακτικής του χρόνου που ζητείται:

α. Λόγισαι (= υπολόγισε) ὅποσα μοι ὀφείλεις, ἵνα μή περί αὐτῶν _____ (ἐρίζω, ενεστ.).

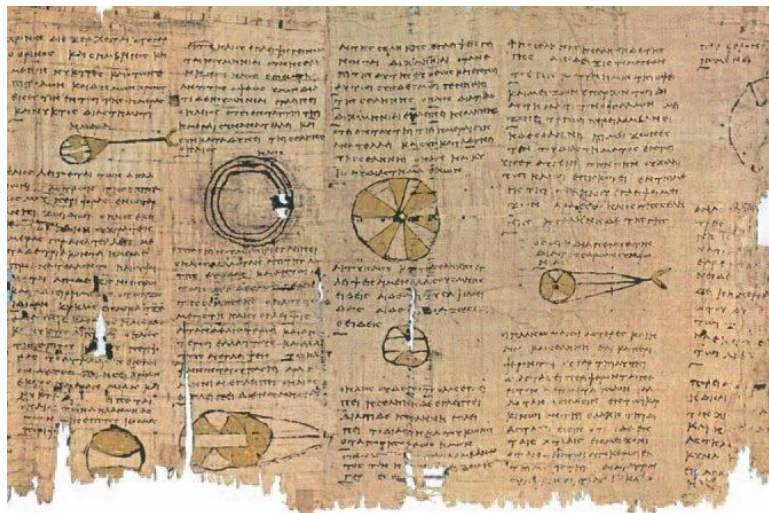
β. Ἐάν ἡμεῖς _____ (φονεύω, άόρ.) αὐτόν, ἄδικοι ἔσόμεθα.

γ. Ἐάν ὕμεῖς _____ (λύω, άόρ.) τάς σπονδάς, ἐπίορκοι ἔσεσθε.

δ. Ἦν τις _____ (παραβαίνω, ενεστ.) τι
τούτων, ζημίαν ἐπέθεσαν (= επιβάλλουν τιμωρία).

ε. Ἐάν τις εἰς τὸ κάτοπτρον _____
(ἀποβλέπω, ἀόρ.), πάσας τὰς πόλεις ὄρᾱ.

στ. Ἐνεκα χρημάτων μηδένα θεῶν ὀμόσης (= για
χρήματα σε κανέναν θεό μην ορκιστεῖς), μηδ' ἄν
_____ (μέλλω, ενεστ.) εὐορκεῖν (= να τηρήσεις
τον ὄρκο σου).

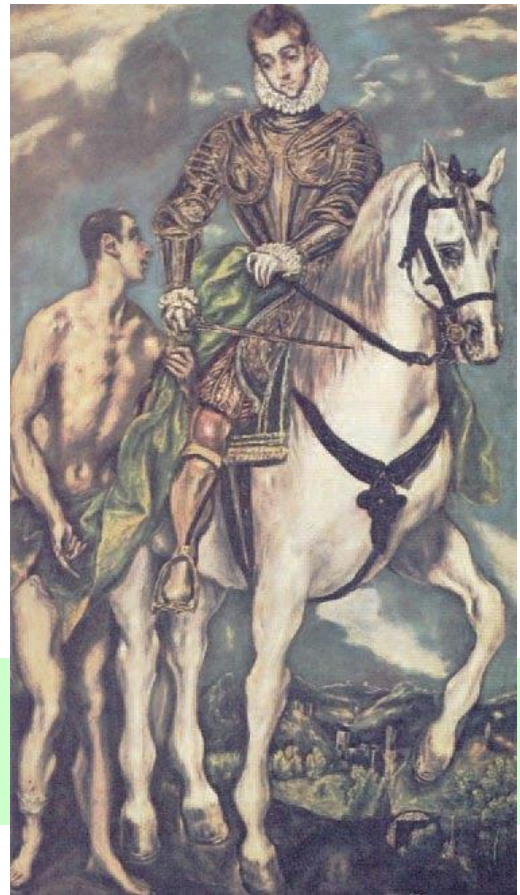
**Αστρονομικός πάπυρος του 2ου αι. π.Χ. Περιέχει τμήμα
αστρονομικής πραγματείας με σχέδια που αναφέρονται
στις κινήσεις των πλανητών, στους αστερισμούς κτλ.
(λεπτομέρεια, Παρίσι, Μουσείο Λούβρου).**

Βραχεῖα τέρψις ἡδονῆς κακῆς.

Εὐριπίδης, ἀπ. 362, στ. 23

**Δεν κρατάει πολύ η απόλαυση μιας κακῆς
ευχαρίστησης.**

Ενότητα 5

Ελ Γκρέκο, Ο Άγιος Μαρτίνος
και ο ζητιάνος
(Μουσείο Πράδο, Μαδρίτη)

Η ελεημοσύνη βασίλισσα των αρετών

Α. Κείμενο Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος (περ. 354– 407 μ.Χ.), επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, οικουμενικός διδάσκαλος και άγιος της Χριστιανικής Εκκλησίας, προσπάθησε να καταπολεμήσει την αδικία και τη διαφθορά, να δώσει κουράγιο σε κάθε ανίσχυρο και να αντιμετωπίσει τις αιρέσεις. Οραματιζόταν την επάνοδο των πιστών στην απλότητα και την καθαρότητα της πρώτης χριστιανικής εποχής. Βαθύς ανατόμος της ανθρώπινης ψυχής, πολέμησε κάθε κακό με τη ρητορική του δεινότητα. Ο ίδιος έκανε πράξη τα κηρύγματά του μοιράζοντας όλα τα υπάρχοντά του σε όσους είχαν ανάγκη και υπερασπιζόμενος τους αδυνάτους από τις αυθαιρεσίες των ισχυρών. Τις ομιλίες του παρακολουθούσαν πλήθη κόσμου.

Στο απόσπασμα που θα μελετήσετε επισημαίνει την ανάγκη να είμαστε ελεήμονες.

Αγαπητοί, μή γινώμεθα τῶν ἀλόγων θηριωδέστεροι. Ἐκείνοις πάντα κοινὰ καὶ οὐδέν τοῦ ἄλλου πλέον ἔχει· σὺ δὲ ἄνθρωπος ὢν, θηρίου γίνῃ χαλεπώτερος, μυρίων πενήτων τροφᾶς μιᾷ κατακλείων οἴκία. Καίτοι γε οὐχ ἡ φύσις ἡμῖν μόνη κοινή, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλείονα· οὐρανός κοινός καὶ ἥλιος καὶ σελήνη καὶ ἀστέρες καὶ ἀήρ καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ ζωὴ καὶ τελευτὴ καὶ γῆρας καὶ νόσος καὶ ὑγεία καὶ χρεία τροφῆς καὶ ἐνδυμάτων. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν; Ὁ γὰρ θάνατος τῆς μὲν ἀπολαύσεως ἀπάγει, πρὸς δὲ τὰς εὐθύνας ἄγει. Ἴν' οὖν μὴ τοῦτο γένηται, πολλῇ χρησώμεθα τῇ ελεημοσύνῃ. Αὕτη γὰρ ἐστὶν ἡ βασίλισσα τῶν ἀρετῶν, ἣ καὶ ἐξαιρήσεται ἡμᾶς τῆς τιμωρίας. Τὰ περιττὰ δὴ ποιήσωμεν χρήσιμα, τὸν πολὺν προέμενοι πλοῦτον, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς κρίσεως, κἂν μυρία ὦμεν πεπλημμεληκότες, ὁ Θεὸς μεταδώσει συγγνώμης ἡμῖν.

**Ἰωάννης Χρυσόστομος, Εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Προφήτου
Δαυΐδ, PG 55, 517-518 (διασκευή)**

Γλωσσικά σχόλια

τῶν ἀλόγων (επίθ. ὁ / ἡ ἄλογος, τὸ ἄλογον) θηριωδέστεροι (συγκρ. βαθμ. επίθ. ὁ/ἡ θηριώδης, τὸ θηριώδες)	αγριότεροι (πβ. ν.ε.: θηριωδία) ἀπό τα ζῶα
--	---

<p>οὐδέν τοῦ ἄλλου πλέον (συγκρ. βαθμ. επιθ. ὁ πολὺς, ἡ πολλή, τὸ πολὺ) ἔχει ἄνθρωπος ὢν χαλεπός, χαλεπή, χαλεπὸν</p>	<p>κανένα δεν έχει περισσότερα (πβ. ν.ε.: πλεονεξία) από τα άλλα αν και είσαι άνθρωπος δύσκολος, σκληρός, άσπλαχνος (πβ. ν.ε.: χαλεποί καιροί)</p>
<p>μυρίων (επίθ. οἱ μυριοί, αἱ μυρίαί, τὰ μυρία) πενήτων (επίθ. ὁ/ἡ πένης) τροφᾶς μιᾶ κατακλείων οἰκία καίτοι (αντιθ. σύνδ.) γε ἕτερα (αόρ. επιμερ. αντων. ἕτερος, ἕτερα, ἕτερον) πλείονα</p>	<p>κλείνοντας ερμητικά σε ένα σπίτι όσα τρόφιμα θα αρκούσαν για να θρέψουν αμέτρητους φτωχοὺς και βέβαια ἄλλα (πβ. ν.ε.: ετερώνυμα κλάσματα) περισσότερα (πβ. ν.ε.: πλειοψηφία, πλειονότητα, πλεονασμός)</p>
<p>ἢ τελευτή ἢ χρεία</p>	<p>το τέλος, ο θάνατος η ανάγκη (πβ. ν.ε.: χρειάζομαι, αχρείαστος)</p>
<p>οὐκ ἄτοπον (ἔστι) [απρόσ. έκφραση]</p>	<p>δεν είναι παράλογο (πβ. ν.ε.: ατόπημα)</p>
<p>οἱ ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας (μτχ. ενεστ. ρ. κοινωνέω, κοινωνῶ) ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν (ουσ. τὸ χρῆμα)</p>	<p>αυτοί που μοιράζονται (πβ. ν.ε.: κοινωνία, κοινωνικός) τόσα πολλά μεταξύ τους στα χρήματα</p>

<p>τῆς ἀπολαύσεως ἀπάγει</p> <p>προς τὰς εὐθύνας (ουσ. ἢ εὐθύνη ἢ ἡ εὐθυνα) ἄγει ἵνα (τελικός σύνδ.)</p> <p>χρησώμεθα (υποτ. αορ. ρ. χρήομαι, χρῶμαι)</p> <p>ἐξαιρήσεται (οριστ. μέλλ. ρ. ἐξαιρέομαι, ἐξαιροῦμαι)</p> <p>τόν πολύν προέμενοι (μτχ. αορ. β´ ρ. προΐεμαι) πλοῦτον</p> <p>κᾶν πεπλημμεληκότες ὦμεν (υποτ. παρακ. ρ. πλημμελέω, πλημμελῶ)</p> <p>μεταδώσει (οριστ. μέλλ. ρ. μεταδίδωμι) συγγνώμης ἡμῖν</p>	<p>απομακρύνει (πβ. ν.ε.: απαγωγή, απαγωγέας) από την απόλαυση</p> <p>οδηγεί στην τιμωρία / λογοδοσία</p> <p>για να</p> <p>ας χρησιμοποιήσουμε, ας εφαρμόσουμε (πβ. ν.ε.: χρήση, άχρηστος, χρήσιμος)</p> <p>θα απαλλάξει (πβ. ν.ε.: εξαίρεση, εξαίρετος)</p> <p>αφού παραμερίσουμε τον πολύ πλούτο (πβ. ν.ε.: άνεση, άνετος, έφεση, άφεση)</p> <p>ακόμα και αν έχουμε διαπράξει παραπτώματα (πβ. ν.ε.: πλημμέλημα, πλημμελής)</p> <p>θα μας συγχωρήσει</p>
---	--

Ερμηνευτικά σχόλια. μὴ ὦμεν τῶν ἀλόγων

Θηριωδέστεροι: Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος στηρίζει την επιχειρηματολογία του στο ότι ο άνθρωπος είναι ον ἔλλογον (έν + λόγος), σε αντίθεση με τα ζώα που είναι ὄντα ἄλογα (ἀ- + λόγος). Ο «λόγος» επέτρεψε στον άνθρωπο να δημιουργήσει κοινωνία και πολιτισμό, κάτι

που δεν επιτεύχθηκε από τα άλλα πλάσματα της δημιουργίας. Ο άνθρωπος πολλές φορές, από τη λαχτάρα του να αποκτήσει πλούτο, ενεργεί με τρόπο αλαζονικότερο και βιαιότερο ακόμη και από τα πιο άγρια θηρία και γίνεται «θηριωδέστερος τῶν ἀλόγων».

πολλῇ χρησώμεθα τῇ ελεημοσύνῃ: Φάρμακο που λυτρώνει τον άνθρωπο από τη θηριώδη συμπεριφορά του είναι, σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο, η ελεημοσύνη, που δηλώνει την αγάπη προς τον συνάνθρωπο, την καλοσύνη και τη διάθεση για βοήθεια. Αυτή η διάθεση μπορεί να αντισταθμίσει πολλά ανθρώπινα παραπτώματα και να προσφέρει τη συγχώρεση του θεού σε όποιον έχει αμαρτήσει. Η χριστιανική διδασκαλία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον σεβασμό και στην αγάπη για τον πλησίον (ἀγάπα τόν πλησίον σου ὡς σεαυτόν) και τα θεωρεί απαραίτητη προϋπόθεση για την κατάκτηση της Βασιλείας των Ουρανών.

Ερωτήσεις

1. Ποιες είναι οι διαφορές του ανθρώπου από τα ζώα σύμφωνα με τον Ιωάννη τον Χρυσόστομο;
2. Ποια κοινά στοιχεία ενώνουν και εξομοιώνουν τους ανθρώπους μεταξύ τους σύμφωνα με το κείμενο; Είναι αυτά μόνο θετικά η και αρνητικά;
3. Ποια τύχη περιμένει τον άνθρωπο που δε λαμβάνει υπόψη του τους ανήμπορους συνανθρώπους του, σύμφωνα με το κείμενο; Ποιο μέσο έχει στη διάθεση του ο άνθρωπος, προκειμένου να αποφύγει τη μετά θάνατον τιμωρία;
4. Με ποιες άλλες χριστιανικές αρετές συνδέεται η ελεημοσύνη;

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

ἄγω [= 1. οδηγώ, 2. μεταφέρω]

θ. ἄγ- [στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους:
ἄγει, ἀπάγει]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	<p>ἄγωγαῖος [= αυτός που χρησιμεύει για να οδηγεί κάποιον] ὁ ἄγωγεύς</p>	<p>ὁ ἄγών (-ῶνας) [= (α.ε.) συνέλευση], ὁ ἄγωγός [= (α.ε.) οδηγός], ἄγῶγιμος [= εύκολος στη μεταφορά], ἢ ἄγωγή [= (α.ε.) μεταφορά, (ν.ε.) ανατροφή], ἄγωνίζομαι, ἢ ἄγωνία [= (α.ε.) συναγωνισμός, (ν.ε.) ψυχική αβεβαιότητα], τὸ ἄγώνισμα, ἢ ἄγέλη [= κοπάδι ζώων] ἢ ἄγελάς (-άδα) [= (α.ε.) αυτήπου ανήκει στην αγέλη, (ν.ε.) το θηλυκό βόδι], ἄγελαῖος, τὸ ἄγημα [= τμήμα στρατού],</p>	<p>αγωγιμότητα, αγωγιάτης, αγώ(γ)ι</p>

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	<p>ὁ ἀγωνοδί- κης, ὁ ἀγωνο- θέτης [= ο κριτής των αγώνων], φορτηγός [= αυτός που μεταφέρει φορτία]</p>	<p>ὁ ἀνταγωνιστής, διάγω [= (α.ε.) μεταφέρω στο απέναντι μέρος, (ν.ε.) διαβιώνω], εἰσάγω, εἰσακτέος, ἐξάγω, κατάγω[= (α.ε.) οδηγώ προς τα κάτω, (ν.ε.) επιτυγχάνω], ξεναγῶ, παράγω, συνάγω (ν.ε. συνάζω) [= συγκεντρώνω], ἡ σύναξις (-η), ὁ κυνηγός, ὁ μυσταγωγός, ὁ λοχαγός ὁ ξεναγός [= αυτός που οδηγεί τους ξένους], ὁ ὀδηγός, παιδαγωγός ὑδραγωγός, τὸ ὑδραγωγεῖον (-εῖο)</p>	<p>συναξάρι, το φορτηγό, επιβατηγός πλοηγός, παρθεναγωγείο, οχηματαγωγό [= το πλοίο που μεταφέρει οχήματα] νηπιαγωγός</p>

Ασκήσεις

1. Να κατατάξετε τις παρακάτω ομόρριζες του ρ. ἄγω λέξεις της α.ε. στην κατηγορία που ανήκουν, ανάλογα με αυτό που δηλώνουν (πρόσωπο που ενεργεί, ενέργεια, αποτέλεσμα ενέργειας): ἄγημα, ἀγωνία, ἀγωγός, ἀγωγή, ἀγώνισμα, ἀγωγεύς.

2. α. Να γράψετε από μία λέξη της ν.ε. ομόρριξη του ρ. ἄγω που να ανταποκρίνεται στη σημασία των προτάσεων και φράσεων που σας δίνονται:

i. πρόσωπο που φροντίζει για την ανατροφή των παιδιών: _____

ii. δείχνω τα αξιοθέατα ενός τόπου σε ξένους:

iii. η ανατροφή: _____

iv. όχημα μεταφοράς φορτίων: _____

β. Να γράψετε την αρχική σημασία των λέξεων κυνηγός, ἀγελάς και μυσταγωγία, σύμφωνα με την ετυμολογική τους προέλευση.

3. Να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν με λέξεις της ν.ε. ομόρριζες των ρημάτων που δίνονται, σύμφωνα με το συμπληρωμένο παράδειγμα:

ἀνάγω	αναγωγή	αναγωγικός	ανάγωγος
εἰσάγω			
ἐξάγω			
κατάγω			
μετάγω			
παράγω			

4. Με τη βοήθεια του λεξικού σας να βρείτε την ετυμολογική προέλευση των λέξεων «φορτικός» και «φορητός» και να εξηγήσετε τη σημασιολογική διαφορά τους.

B2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα

Σχηματισμός συνθέτου από το:

ρηματικό θέμα π.χ. ἄγω < θ. ἄγ-

χρονικό θέμα (ενεργ. Αορίστου ή μέλλοντα)
π.χ. φεύγω < θ. φυγ-, φευξ-

Κατά τη σύνθεση:

το θέμα μένει αμετάβλητο, όταν το β' συνθετικό αρχίζει από φωνήεν π.χ.

φθιν-όπωρον < φθίνω + ὄπωρα

πειθ-αρχῶ < πείθομαι + ἄρχω

στο θέμα προστίθεται -ε-, -ι- ή -ο-,
όταν το β' συνθετικό αρχίζει από σύμφωνο
π.χ. **φυγ**-ὄ-πνος < φεύγω (θ. αορ. φυγ-) + πόνος
κρυψ-ί-νους < κρύπτω (θ. αορ. κρυψ-) + νους

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετα επίθετα της α.ε. με τα συνθετικά που δίνονται:

ρίπτω (θ. μέλλ. ριψ-) + άσπίς _____

δοκέω, -ῶ (θ. μέλλ. δοκησ-) + σοφός _____

πειθω + ήνια _____

έχω + μύθος _____

μέλλω + νύμφη _____

2. Να αναλύσετε τις παρακάτω λέξεις στα συνθετικά τους μέρη και να δείξετε την αλλαγή του θέματος του ρήματος (ως α' συνθετικού), όπου συμβαίνει: **έχέγγυος, Μενέλαος, φέρελπις, λιποσαρκής** (θ. λειπ- και λιπ-).

Γ1. Γραμματική

1. Υποτακτική ενεστώτα του ρ. είμι και παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων ε.φ.

Στο κείμενο της Ενότητας υπάρχει ο τύπος υποτακτικής παρακειμένου ε.φ. **πεπλημμεληκότες ὤμεν.**

Η υποτακτική ενεστώτα του ρ. είμι συμπίπτει με τις καταλήξεις της υποτακτικής που μελετήσατε στην προηγούμενη Ενότητα.

Κλίση υποτακτικής ενεστώτα ρ. είμι

ῶ	ῶμεν
ῆς	ῆτε
ῆ	ῶσι(ν)

Η υποτακτική του παρακειμένου των βαρύτονων ρημάτων σχηματίζεται τόσο περιφραστικά (πιο εύχρηστος τύπος) από την ενεργητική μετοχή παρακειμένου του ρή-ματος και την υποτακτική ενεστώτα του ρ. είμι, π.χ. λε-λυκώς, -υῖα, -ὄς ῶ, όσο και μονολεκτικά (σπάνια), π.χ. λελύκ-ω, λελύκ-ης κτλ.

❖ Να κλίνετε την περιφραστική υποτακτική παρακειμένου ε.φ. του ρ. λύω:

Κλίση υποτακτικής παρακειμένου ε.φ.

λελυκώς,	λελυκυῖα,	λελυκός	_____
»	»	»	_____
»	»	»	_____
λελυκότες, λελυκυῖαι, λελυκότα			_____
»	»	»	_____
»	»	»	_____

2. Αλληλοπαθητική αντωνυμία

Αλληλοπαθητική είναι η αντωνυμία που φανερώνει ότι δύο η περισσότερα πρόσωπα ενεργούν και παθαίνουν αμοιβαία, π.χ. ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Επειδή δηλώνει σχέση ανάμεσα σε δύο ή περισσότερα πρόσωπα, έχει μόνο πληθυντικό (και δυϊκό) αριθμό.

Καθώς λειτουργεί ως αντικείμενο ρημάτων, απαντά μόνο στις πλάγιες πτώσεις:

	αρσενικό	θηλυκό	ουδέτερο
γεν.	ἀλλήλων	ἀλλήλων	ἀλλήλων
δοτ.	ἀλλήλοις	ἀλλήλαις	ἀλλήλοις
αιτ.	ἀλλήλους	ἀλλήλας	ἀλλήλους

Γ2. Σύνταξη

Απρόσωπη σύνταξη

Στην προηγούμενη τάξη γνωρίσατε τη συντακτική λειτουργία του απαρεμφάτου:

– Το άναρθρο απαρέμφατο λειτουργεί ως αντικείμενο σε προσωπικά ρήματα.

Π.χ. Ἐθέλομεν ἀποθνήσκειν ὑπὲρ τῶν δικαίων.

– Το άναρθρο απαρέμφατο λειτουργεί ως υποκείμενο σε απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις.

Π.χ. Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον τοὺς ἐν τοσοῦτοις κοινωνοῦντας ἀλλήλοις ἐν τοῖς χρήμασιν οὕτως εἶναι πλεονέκτας, καὶ τὴν αὐτὴν μὴ διατηρεῖν ἰσονομίαν;

Απρόσωπα ρήματα και απρόσωπες εκφράσεις

απρόσωπα ρήματα

Ονομάζονται έτσι ρήματα που χρησιμοποιούνται στο γ' ενικό πρόσωπο και δεν παίρνουν πρό-σωπο ή πράγμα ως υποκείμενό τους αλλά άναρθρο απαρέμφατο ή δευτερεύουσα (ονοματική) πρόταση.

Π.χ. δεῖ, προσήκει, χρή, δοκεῖ

απρόσωπες εκφράσεις

Ακολουθούν την ίδια σύνταξη, αλλά, όπως φανερώνει και ο όρος, αποτελούνται από παραπάνω από μία λέξεις, συνηθως:

- ουσιαστικό η ουδέτερο επιθέτου ή μετοχής + **ἐστί**,
π.χ. **ἀνάγκη ἐστί, ἄξιόν ἐστι, πρέπον ἐστί** ή
- επίρρημα + **ἔχει**,
π.χ. **καλῶς ἔχει, ἀναγκαίως ἔχει**

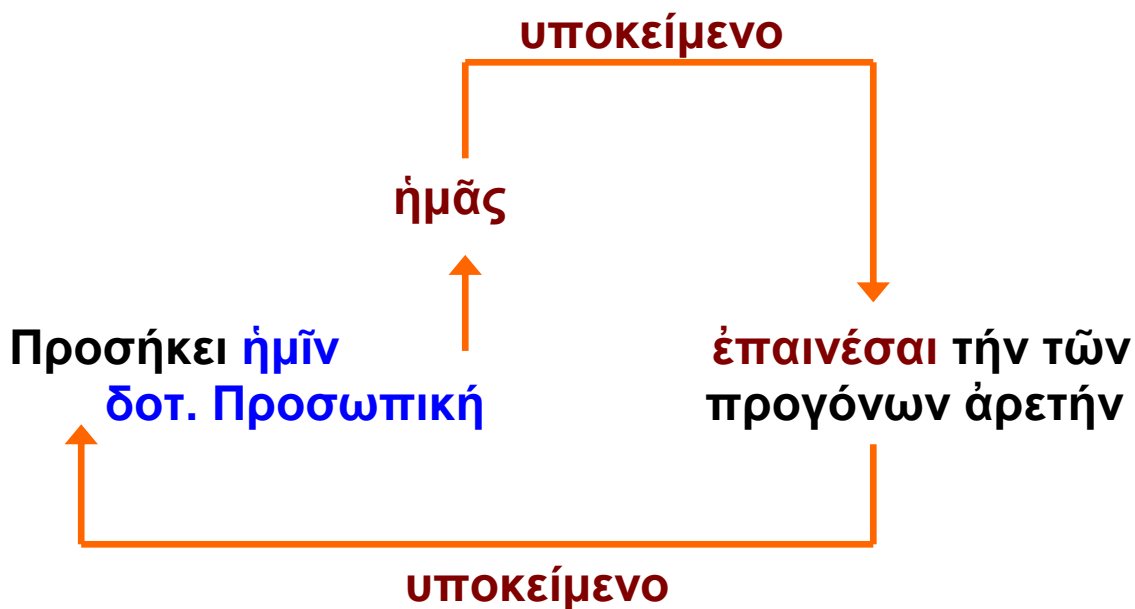
Παρατήρηση

Συνήθως στην απρόσωπη σύνταξη δίπλα στο απρόσωπο ρημα ή την απρόσωπη έκφραση συναντάται μια δοτική που δείχνει το πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται το ρήμα. Αυτή είναι η δοτική προσωπική, η οποία συχνά εννοείται.

π.χ. Προσῆκει **ἡμῖν** ἐπαινέσαι τὴν τῶν προγόνων ἀρετὴν (= Ἀρμόζει σ' εμάς να επαινέσουμε την αρετή των προγόνων).

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην απρόσωπη σύνταξη

Το υποκείμενο του απαρεμφάτου στην απρόσωπη σύνταξη βρίσκεται σε αιτιατική πτώση. Εάν μάλιστα το απρόσωπο ρημα ή η απρόσωπη έκφραση συνοδεύεται από δοτική προσωπική, αυτή, εφόσον μετατραπεί σε αιτιατική, μας δίνει το υποκείμενο του απαρεμφάτου (στο προηγούμενο παράδειγμα: το υποκείμενο του ἐπαινέσαι είναι **ἡμᾶς**). Δηλαδή:

Ασκήσεις

1. Να μεταφέρετε τις παρακάτω υποτακτικές αορίστου και ενεστώτα στον παρακείμενο (περιφραστικά και στα τρία γένη) στον ίδιο αριθμό και στο ίδιο πρόσωπο:

γράφωμεν

τάττης

βλάψωσιν

κρύψητε

πειθή

ἐρμηνεύωμεν

2. Να αντιστοιχίσετε τα ρήματα της στήλης Α', με τη γραμματική αναγνώρισή τους στη στήλη Β' :

Α´	Β´
λέγητε	γ´ πληθ. υποτ. ενεστ.
ῶσιν	γ´ εν. υποτ. παρακ.
πράξωμεν	β´ πληθ. υποτ. ενεστ.
παραμεμενηκῶς ἤ	α´ πληθ. υποτ. αορ.

3. Να συμπληρώσετε τις προτάσεις με τον κατάλληλο τύπο του ρήματος:

α. Ἡ μὲν φύσις, ἂν _____ (εἶμί, υποτ. ενεστ.)
πονηρά, πολλάκις φαῦλα βούλεται.

β. Ἐάν σὺ _____ (ἀριστεύω, υποτ. αορ.),
ὑπισχνοῦμαι σοι δέκα τάλαντα.

γ. Ἐάν ὑμεῖς ταῦτα _____ (πράττω, υποτ.
αορ.), εὐθύς ὑμῖν στρατιώτας πέμψομεν.

δ. _____ (παιδεύω, α´ πληθ. υποτ. αορ.) τὸν
ἀπαίδευτον.

4. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο της υποτακτικής ενεστώτα τον ρ. εἶμί και να ερμηνεύσετε τις παρακάτω προτάσεις:

α. Ὄταν σὺ τῶν ἀλόγων θηριωδέστερος
_____, τότε φίλων ἔρημος γίγνη.

β. Ὄνειδος (= ντροπή) αἰσχρὸς βίος ὅμως, κἂν (= ἀκόμα και αν) ἡδύς _____.

γ. Ἰκανοὶ εἰσιν οἱ θεοὶ τοὺς μικροὺς, κἂν ἐν δεινοῖς (= σε κινδύνους) _____, σώζειν εὐπετῶς (= εύκολα).

δ. Ἀνὴρ πονηρὸς δυστυχεῖ, κἂν εὐτυχῆς
_____.

**Όταν ποιῆς ἐλεημοσύνην,
μὴ σαλπίσῃς ἐμπροσθέν σου, ὥσπερ οἱ ὑποκριταὶ
ποιοῦσιν, ὅπως δοξασθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων.**

Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον 6.2

**Όταν κάνεις μια ελεημοσύνη,
μην το διατυμπανίζεις, όπως κάνουν οι υποκριτές,
για να δοξαστούν από τους ανθρώπους.**

Ενότητα 6

Η ευθύνη για την παιδεία των νέων

Α. Κείμενο Ο Ξενοφών (430 – περ. 355 π.Χ.), στο έργο του **Άπολογία Σωκράτους**, διασώζει πληροφορίες για τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ο μεγάλος δάσκαλος οδηγήθηκε στην καταδίκη και τη θανάτωση από τους συμπολίτες του, για τους οποίους αγωνιζόταν σε όλη του τη ζωή. Μεγάλο μέρος των πληροφοριών που περιέχει το έργο αυτό προέρχεται από μαθητές του Σωκράτη που είχαν εγκαταλείψει την Αθήνα μετά την καταδίκη και τον θάνατο του δασκάλου τους. Στο απόσπασμα που ακολουθεί ο Σωκράτης αντικρούει την κατηγορία του Μελήτου ότι διέφθειρε τους νέους της Αθήνας.

ΣΩ. Ἄλλ' ὅμως σύ με φής, ὦ Μέλητε, τοιαῦτα ἐπιτηδεύοντα τοὺς νέους διαφθείρειν; Καίτοι ἐπιστάμεθα μὲν δήπου τίνες εἰσὶ νέων διαφθοραῖ· σύ δὲ εἶπέ εἴ τινα οἴσθα ὑπ' ἐμοῦ γεγενημένον ἢ ἔξ

εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν.

ΜΕΛ. Ἀλλά ναί, μα Δί', ἐκείνους οἶδα οὐς σὺ πέπεικας σοὶ πείθεσθαι μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι.

ΣΩ. Ὁμολογῶ, περί γε παιδείας· τοῦτο γὰρ ἴσασιν ἐμοὶ μεμεληκός. Περί δὲ ὑγείας τοῖς ἰατροῖς μᾶλλον οἱ ἄνθρωποι πείθονται ἢ τοῖς γονεῦσιν καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις γε πάντες δὴπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῖς φρονιμώτατα λέγουσι πείθονται μᾶλλον ἢ τοῖς προσήκουσιν. Οὐ γὰρ δὴ καὶ στρατηγούς αἰρεῖσθε, οὐς ἂν ἠγῆσθε περί τῶν πολεμικῶν φρονιμωτάτους εἶναι; Οὐκοῦν θαυμαστόν καὶ τοῦτο σοὶ δοκεῖ εἶναι, ἐμὲ τοῦτου ἔνεκα θανάτου ὑπὸ σοῦ διώκεσθαι, ὅτι περί τοῦ μεγίστου ἀγαθοῦ ἀνθρώποις, περί παιδείας, βέλτιστος εἶναι ὑπὸ τινῶν προκρίνομαι;

Ξενοφῶν, Ἀπολογία Σωκράτους 19-21 (διασκευή)

Γλωσσικά σχόλια

φής (οριστ. ενεστ. ρ. φημί)	λες, υποστηρίζεις, ισχυρίζεσαι (πβ. ν.ε.: φήμη, κατάφαση, καταφατικός)
τοιαῦτα (δεικτ. αντων. τοιοῦτος, τοιαύτη, τοιοῦτο) ἐπιτηδεύοντα	ασχολούμενος με τέτοια (πβ. ν.ε.: επιτήδειος, επιτηδευματίας, ανεπιτήδευτος)
διαφθείρω	καταστρέφω, διαφθείρω (πβ. ν.ε.: διαφθορά)
ἐπίσταμαι	γνωρίζω, έχω εμπειρία σε κάτι (πβ. ν.ε.: επιστήμη, επιστήμονας)

δήπου	ίσως, βέβαια, αναμφίβολα
τίνες (ερωτ. αντων. τίς, τίς, τί)	ποιες
ἡ διαφθορά	η καταστροφή, η διαφθορά
εἴ τινα (ἀόρ. αντων. τίς, τίς, τί) οἶσθα (β' εν. οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) ὑπ' ἐμοῦ γεγεννημένον (μτχ. παρακ. ρ. γίγνομαι) ἢ ἐξ εὐσεβοῦς ἀνόσιον ἢ ἐκ σώφρονος ὑβριστήν	αν γνωρίζεις (πβ. ν.ε.: ιστορία, είδηση) ότι κάποιος έχει γίνει εξαιτίας μου είτε από ευσεβής ανόσιος (πβ. ν.ε.: αφοσίωση, αφοσιωμένος) είτε από συνετός (πβ. ν.ε.: σωφροσύνη) αλαζόνας
μά Δί' [(= μά Δία) έκφραση ομωτική]	μα τον Δία
πειθομαί τινι	υπακούω σε κάποιον, εμπιστεύομαι κάποιον
μᾶλλον ἢ τοῖς γονεῦσι (β' ὅρος σύγκρισης)	περισσότερο παρά στους γονεῖς τους
περί γε παιδείας	ὅσον αφορά τουλάχιστον την παιδεία
τοῦτο ἴσασιν (γ' πληθ. οριστ. ενεστ. ρ. οἶδα) ἐμοί μεμεληκός (απρόσ. ρ. μέλει)	γνωρίζουν ότι γι' αυτό νοιάζομαι (πβ. ν.ε.: μέλημα, αμελώ
ἡ ἐκκλησία	η συνέλευση του λαού, η ἐκκλησία του δήμου
ἢ τοῖς προσήκουσιν (β' ὅρος σύγκρισης)	παρά στους συγγενεῖς τους

αἵρεῖσθε (β´ εν. οριστ.
ενεστ. ρ. αἵρέομαι,
αἵροῦμαι)

οὓς ἂν ἠγάγησθε (αναφ.
αντων. ὅς, ἡ, ὅ) (υποτ.
ενεστ. ρ. ἠγάγομαι, ἠγοῦμαι)

**ὁ φρόνιμος,
ἡ φρονίμη/φρόνιμος,
τὸ φρόνιμον**

οὐκοῦν

**ὁ θαυμαστός,
ἡ θαυμαστή,
τὸ θαυμαστόν**

δοκεῖ τινι (απρόσ. ρήμα)

τούτου ἔνεκα... ὅτι
(αιτιολ. σύνδ.) **θανάτου**
διώκεσθαι

**ὁ βέλτιστος, ἡ βελτίστη,
τὸ βέλτιστον** (υπερθ.
βαθμ. επιθ. ἀγαθός,
ἀγαθή, ἀγαθόν)

προκρίνομαι

εκλέγετε (πβ. ν.ε.: αἵρεση,
αιρετικός, αρχαιρεσίες)

**ὅποιους ενδεχομένως
θεωρεῖτε** (πβ. ν.ε.: ηγέτης,
ηγεσία)

συνετός, μυαλωμένος

λοιπόν

θαυμαστός, περίεργος

φαίνεται σε κάποιον (πβ.
ν.ε.: δόξα, δόγμα)

εξαιτίας αυτού... επειδή
δηλαδή να αντιμετωπίζω
κατηγορία που επισύρει
την ποινή του θανάτου

πάρα πολύ καλός

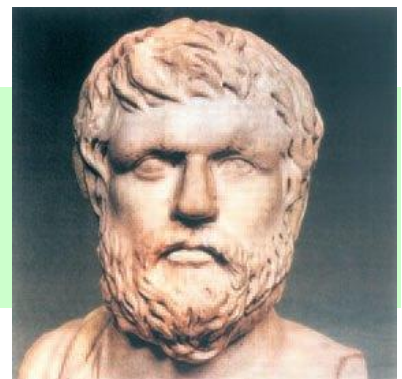
προτιμῶμαι, θεωρούμαι
καλύτερος

Ερμηνευτικά σχόλια

τούς νέους διαφθείρειν: Ο Σωκράτης οδηγήθηκε στο δικαστήριο της Ηλιαίας (399 π.Χ.) μετά από καταγγελία σε βάρος του από τον άσημο ποιητή Μέλητο, τον πολιτικό και στρατηγό Άνυτο και τον ρήτορα Λύκωνα. Οι κατήγοροί του ισχυρίστηκαν ότι ο Σωκράτης δεν αναγνώριζε τους θεούς που τιμούσε η πόλη του αλλά νέες θεότητες και, επιπλέον, ότι διέφθειρε τους νέους. Η προβλεπόμενη ποινή με βάση το κατηγορητήριο ήταν ο θάνατος.

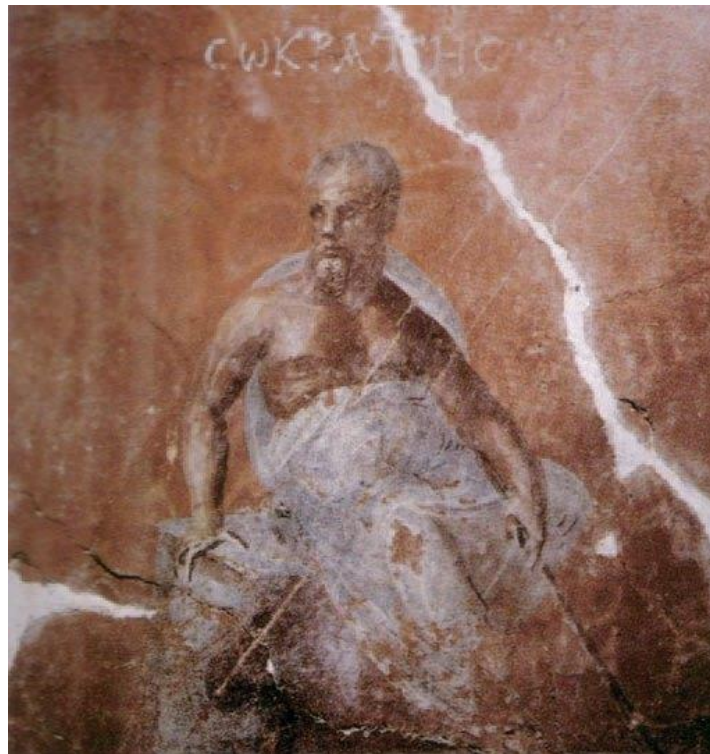
περί δέ υγιείας ... ἢ τοῖς προσήκουσιν: Ο Σωκράτης τονίζει στον κατήγορό του Μέλητο ότι οι μαθητές του εμπιστεύονταν αυτόν στα θέματα της παιδείας, όπως ακριβώς εμπιστεύονται οι άνθρωποι τους γιατρούς σε θέματα υγείας και οι Αθηναίοι τους συνετούς ρήτορες στην Εκκλησία του Λήμου. Από τα λόγια του αναδεικνύεται η αξία του ειδικού, του έπιστήμονος ή έπαίοντος, σε κάθε περίπτωση. Ο δάσκαλος είναι για τον μαθητή του και καθηγητής· δε διδάσκει απλώς, αλλά δείχνει στον μαθητή τον δρόμο για να κατανοήσει καλύτερα τον εαυτό του, να αποκτήσει γνώσεις και άποψη για τα πράγματα και να κατευθυνθεί στην αρετή. Γι' αυτό και ο μαθητής τον αναγνωρίζει ως αρμοδιότερο από οποιονδήποτε άλλο και υπακούει σε αυτόν.

*Ρωμαϊκό αντίγραφο προτομής
του Ξενοφώντα
(4ος αι. π.Χ., Μουσείο
Πράδο, Μαδρίτη)*

Ερωτήσεις

1. Ποια είναι η κατηγορία που διατυπώνει ο Μέλητος εις βάρος του Σωκράτη; Ποιο αποδεικτικό στοιχείο τον καλεί να προσκομίσει ο Σωκράτης; Πώς εξειδικεύεται η κατηγορία στην απάντηση που δίνει ο Μέλητος;
2. Αποδέχεται ή όχι ο Σωκράτης τη θέση του κατηγορού του, ότι οι νέοι ακολουθούν περισσότερο τον δάσκαλό τους παρά τους γονείς τους; Πώς αιτιολογεί ο Σωκράτης τη συμπεριφορά των μαθητών του;
3. Γιατί, κατά τη γνώμη του Σωκράτη, η κατηγορία εις βάρος του είναι παράλογη;
4. Σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων να αποδώσετε την επιχειρηματολογία του Σωκράτη.

*Ο Σωκράτης σε τοιχογραφία από την Έφεσο
(1ος αι. π.Χ.)*

B1. Λεξιλογικός Πίνακας

πειθω

θ. πειθ-, πιθ-, ποιθ-

[στο κείμενο συναντήσατε τους τύπους:
πέπεικας, πείθεσθαι, πείθονται]

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	απλά	<p>Πειθῶ [θεά], τὸ πίστωμα [= η εγγύηση, το εχέγγυο], πιστικός [=1. πιστός, 2. πειστικός]</p>	<p>ἡ πειθῶ, πειστικός, τὸ πείσμα [= (α.ε.) επιβε- βαίωση (ν.ε.) έντονη επιμονή], ἡ πίστις(-η), πιστός, πιστῶ (ν.ε. πιστώνω), ἡ πιστότης (-τητα) [= (α.ε.) ειλικρίνεια, (ν.ε.) η ακρίβεια στην απόδοση ενός πράγματος], ἡ πίστωσης (-η) ὁ πιστωτής [= (α.ε.) εγγυητής, (ν.ε.) αυτός που δανείζει χρήματα] πιστωτικός, πιθανός, ἡ πιθα- νότης (-τητα) ἡ πεποίθησις (-η)</p>	<p>πειστήριο, πειστικότητα, πιστευτός, πεισμώνω, πεισματάρης</p>

		Αρχαία Ελληνική	Αρχαία / Νέα Ελληνική	Νέα Ελληνική
Ομόρριζα	σύνθετα	<p>πειθανάγκη, ἀπειθῶ [= είμαι ανυπάκουος], ἀναπειθῶ, παραπειθῶ, εὐπειστος [= 1. αυτός που πείθεται εύκολα 2. πιθανός]</p>	<p>πειθαρχῶ, ἢ πειθαρχία, πειθήνιος [= υπάκουος], πιστοποιῶ, πιθανολογῶ, ἐμπιστεύω (v.ε. εμπιστεύομαι), μεταπειθῶ [= αλλάζω γνώμη σε κάποιον] καταπειθῶ [= πείθω κάποιον εντελῶς] διαπιστεύω, ἀξιόπιστος, εὐπιστος [= ευκολόπιστος], ἢ ἀπειθεία [= η ανυπακοή], ἀπειθής</p>	<p>πειθαναγκάζω, εμπιστοσύνη, απειθάρχος, διαπιστευτήριο</p>

Ασκήσεις

1. Να συμπληρώσετε τα κενά με την καταλληλότερη από τις παρακάτω λέξεις, αφού τη μεταφέρετε στον σωστό τύπο: πιθανότητα, πειθαρχία, πειστικότητα, πειθήνιος, πιστότητα, πίστωση, εμπιστεύομαι.

α. Η _____ είναι αναγκαία για την αποτελεσματικότητα ενός στρατού.

β. Η _____ της μετάφρασης θα πιστοποιηθεί από το Υπουργείο Εξωτερικών.

γ. Η _____ να κερδίσει στις εκλογές είναι πολύ μικρή.

δ. Ζήτησε _____ χρόνου, για να συγκεντρώσει τα χρήματα που απαιτούνταν.

ε. Υποστήριξε με _____ την άποψή του και τελικά κατάφερε να πείσει.

στ. Τον _____ απόλυτα. Γνωριζόμαστε αρκετά χρόνια και ξέρω ότι είναι έντιμος.

ζ. Έχει γίνει _____ όργανό τους.

Ακολουθεί τις αποφάσεις των συνεταίρων του χωρίς να εκφράζει προσωπική γνώμη και αντιρρήσεις.

2. Να κατατάξετε τις ομόρριζες του ρ. πείθω λέξεις στην κατάλληλη κατηγορία: πείσμα, πειστικός, πεισματικός, πίστις, πιστός, πίστωσης, πιστότης, πιθανός, πιθανότης, πεποίθησις.

ουσιαστικά	
ενέργεια –κατάσταση	
αποτέλεσμα ενέργειας	
παράγωγο του επιθ. πιθανός	
παράγωγο του επιθ. πιστός	

επίθετα

3. Να αναζητήσετε στον Λεξιλογικό Πίνακα τα αντώνυμα των λέξεων:

διαλλακτικός _____
ανυπακοή _____
ανακριβεία _____
αβεβαιότητα _____
υποταγή _____
πειθήνιος _____

B2. Ετυμολογικά

Πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο)

Στη σύνθεση το πρώτο συνθετικό μπορεί να είναι άκλιτη λέξη, όπως επίρρημα, πρόθεση ή αχώριστο μόριο. Τα αντιπροσωπευτικότερα παραδείγματα των παραπάνω κατηγοριών παρουσιάζονται στον Πίνακα:

άκλιτη λέξη ως α΄ συνθετικό
επίρρημα
εὖ: εὐ-σεβής
ἄγχι: ἄγχι-αλος
ἀεί: ἀει-θαλής
ἄνω: ἀνω-φερής
κάτω: κατω-φερής
χαμαί: χαμαι-λέων
πάλιν: παλιν-νόστησις
δῖς, τρίς: δισ-μύριοι
ὄψέ (ὄψι-): ὄψι-μαθής
ὄπι(σ)θεν (ὄπισθο-): ὄπισθό-δομος
ὁμοῦ (ὁμο-): ὁμο-λογέω, ὁμολογῶ

πρόθεση

εἰς: εἰς-άγω

έν: έν-δοξος

έκ ή έξ-: έξ-άγω

πρός: προσ-έχω

πρό: προ-κρίνομαι

συν: συν-αινέω, συναινῶ

(αλλά: συγ-γνώμη)

ανά: άνα-λαμβάνω

κατά: κατα-γίγνομαι

[αλλά: καθ-ορῶ (δάσυνση)]

διά: δια-φθορά

παρά: παρα-λαμβάνω

μετά: μετα-πείθω

άμφί: άμφί-δρομος

άντί: άντι-λέγω

περί: περι-φέρω

έπί: έπι-τηδεύω

άπό: άπο-λαμβάνω

ύπό: ύπό-δικος

ύπέρ: ύπερ-άνω

αχώριστο μόριο

ά-: ά-δικος

δυσ-: δύσ-μορφος

νη- (στερητικό): νή-ποινος (= ατιμώρητος)

επιτατικά άρι-, έρι-, ζα-

(δηλώνουν το «πολύ»):

ζά-πλουτος

έρι-τιμος

ήμι-: ήμί-θεος

Ασκήσεις

1. Να σχηματίσετε σύνθετες λέξεις της α.ε. (ουσιαστικά, επίθετα και ρήματα, όπου είναι δυνατόν) με τα συνθετικά που δίνονται:

σύν + τέμνω _____

ανά + μορφώω, μορφῶ _____

ἀ- + δέω, δῶ (= δένω) _____

αεί + κινέω, κινῶ _____

δυσ- + τύχη _____

εὖ + γένος _____

ἐπί + ὄρκος _____

ἐκ + τρέπω _____

παρά + τείνω _____

ἀπό + φεύγω _____

διά + γράφω _____

ἀ- + ὀρίζω _____

ἀ- + θυμός _____

κατά + φαίνω _____

ἀπό + λαμβάνω _____

ἀντί + δίκη _____

2. Να χωρίσετε όλες τις σύνθετες λέξεις του Λεξιλογικού Πίνακα στα συνθετικά τους μέρη και να δηλώσετε στη συνέχεια τι μέρος του λόγου είναι το πρώτο συνθετικό τους.

Γ1. Γραμματική

1. Επίθετα γ' κλίσης

Στο κείμενο της Ενότητας συναντήσατε τύπους των τριτόκλιτων επιθέτων **εύσεβής** και **σώφρων**. Τα επίθετα που λήγουν σε **-ης -ης -ες** και **-ων, -ων, -ον** είναι δικατάληκτα, δηλ. έχουν την ίδια κατάληξη στο αρσενικό και στο θηλυκό γένος:

α. Δικατάληκτα σιγμόληκτα σε **-ης, -ης, -ες**

	ενικός αριθμός	
	αρσενικό	θηλυκό
ονομ.	εύσεβής	
γεν.	εύσεβοῦς (< εύσεβέσ-ος)	
δοτ.	εύσεβεῖ (< εύσεβέσ-ι)	
αιτ.	εύσεβῆ (< εύσεβέσ-α)	
κλητ.	εύσεβές	

	πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό	θηλυκό
ονομ.	εύσεβεῖς (< εύσεβέσ-ες)	
γεν.	εύσεβῶν (< εύσεβέσ-ων)	
δοτ.	εύσεβέσι (< εύσεβέσ-σι)	
αιτ.	εύσεβεῖς (< εύσεβέσ-ας)	
κλητ.	εύσεβεῖς (< εύσεβέσ-ες)	

	ενικός αριθμός
	ουδέτερο
ονομ.	εύσεβές
γεν.	εύσεβοῦς (< εύσεβέσ-ος)
δοτ.	εύσεβεῖ (< εύσεβέσ-ι)
αιτ.	εύσεβές
κλητ.	εύσεβές

	πληθυντικός αριθμός
	ουδέτερο
ονομ.	εύσεβῆ (< εύσεβέσ-α)
γεν.	εύσεβῶν (< εύσεβέσ-ων)
δοτ.	εύσεβέσι (< εύσεβέσ-σι)
αιτ.	εύσεβῆ (< εύσεβέσ-α)
κλητ.	εύσεβῆ (< εύσεβέσ-α)

Παρατηρήσεις

1. Όπως φαίνεται στον πίνακα, το θέμα των επιθέτων αυτών ληγει σε -εσ-. Στην ονομαστική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού το -ε- τρέπεται σε -η-. Στις υπόλοιπες πτώσεις αποβάλλεται το -σ- και επέρχονται συναιρέσεις (ε+ο > ου, ε+ι > ει, ε+α > η, ε+ε > ει). Η αιτιατική πληθυντικού του αρσενικού και θηλυκού γένους σχηματίζεται κατ' αναλογία με την ονομαστική πληθυντικού σε -εις αντί -ης.

2. Τα επίθετα σε -ης, -ης, -ες που δεν τονίζονται στη λήγουσα και είναι υπερδισύλλαβα, όπως το συνήθης, ανεβάζουν τον τόνο στην κλητική ενικού του αρσενικού και θηλυκού γένους και στις τρεις όμοιες πτώσεις ενικού του ουδετέρου (σύνηθες). Επίσης στη γενική πληθυντικού τονίζονται στην παραλήγουσα (συνήθων).

β Δικατάληκτα ενρινόληκτα σε -ων, -ων, -ον

ΕΝΙΚΟΣ αριθμός		αρσενικό - θηλυκό	ουδέτερο
	ονομ.	σώφρων	σῶφρον
	γεν.		σώφρωνος
	δοτ.		σώφρωνι
	αιτ.	σώφρωνα	σῶφρον
	κλητ.		σῶφρον

ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΣ αριθμός		Αρσενικό - θηλυκό	ουδέτερο
	ονομ.	σώφρονες	σώφρονα
	γεν.		σωφρόνων
	δοτ.		σώφροσι
	αιτ.	σώφρωνα	σώφρονα
	κλητ.	σώφρωνες	σώφρονα

Παρατηρήσεις

1. Όπως φαίνεται στον πίνακα, το θέμα των επιθέτων αυτών λήγει σε -ον-. Στην ονομαστική ενικού του αρσενικού και του θηλυκού το -ο- τρέπεται σε -ω-.
2. Τα υπερδισύλλαβα σύνθετα επίθετα σε -ων, -ων, -ον ανεβάζουν τον τόνο τους στις πτώσεις που λήγουν σε -ον, όχι όμως πέρα από τη λήγουσα του α' συνθετικού (εὔδαιμον, αλλά μεγαλόφρον).

2. Ερωτηματική αντωνυμία τίς, τίς, τί

Η ερωτηματική αντωνυμία τίς, τίς, τί (= ποιος, ποια, ποιο) είναι τριγενής και δικατάληκτη (δηλ. το αρσ. και το θηλ. γένος έχουν τις ίδιες καταληξεις).

	ενικός αριθμός	
	αρσ. – θηλ.	ουδέτερο
ονομ.	τίς	τί
γεν.	τίνος τοῦ	τίνος, τοῦ
δοτ.	τίνι, τῷ	τίνι, τῷ
αιτ.	τίνα	τί

	πληθυντικός αριθμός	
	αρσ. – θηλ.	ουδέτερο
ονομ.	τίνες	τίνα
γεν.	τίνων	τίνων
δοτ.	τίσι(ν)	τίσι(ν)
αιτ.	τίνας	τίνα

3. Αόριστη αντωνυμία τίς, τίς, τί

Παρουσιάζει τις ίδιες καταληξεις με την ερωτηματική αντωνυμία τίς, αλλά με διαφορές στον τονισμό*.

*Για τις υπόλοιπες ερωτηματικές και αόριστες αντωνυμίες βλ. Γραμματική Αρχαίας Ελληνικής.

❖ Με τη βοήθεια των τύπων που δίνονται στον πίνακα, να συμπληρώσετε τους τύπους που λείπουν:

	ενικός αριθμός	
	αρσενικό – θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.	τίς
γεν.	τινός του, του
δοτ., τῷ, τῷ
αιτ.

	πληθυντικός αριθμός	
	αρσενικό – θηλυκό	ουδέτερο
ονομ.,, ἄττα
γεν.,,
δοτ.,,
αιτ.,, ἄττα

Ασκήσεις

1. Να γράψετε τα επίθετα στον τύπο που ζητείται στην παρένθεση:

ἄψευδής (γεν. εν. και πληθ. θηλ.)	

ἄληθής (δοτ. εν. και πληθ. αρσ.)	

συνήθης (γεν. εν. και πληθ. ουδ.)	
εὐδαίμων (αιτ. εν. και πληθ. ουδ.)	
σώφρων (ονομ. εν. και πληθ. ουδ.)	
ἐλεήμων (αιτ. εν. και πληθ. αρσ.)	

2. Να συμπληρώσετε τον κατάλληλο τύπο του επιθέτου που δίνεται στην παρένθεση:

- (εὐγενής) _____ γείτονα
(κακοδαίμων) _____ ἀνδρός
(ἀτυχής) _____ ἄνθρωπε
(ἀγνώμων) _____ σύμμαχε
(ἐπιμελής) _____ νεανίαις
(μεγαλόφρων) _____ ἡγεμόνων
(ψευδής) _____ μῦθοι
(ἄφρων) _____ στρατηγοῖς

3. Να κλιθούν οι παρακάτω φράσεις στον αριθμό που βρίσκονται: **τίνες σύμμαχοι, τινί πόλει, τίνος ναοῦ, τινάς ἐλπίδας, χωρία τινά.**

4. Στον παρακάτω διάλογο ο Σωκράτης προσπαθεί να νουθετήσει τον μεγαλύτερο γιο του, ο οποίος είναι θυμωμένος με τη μητέρα του. Να συμπληρώσετε κατά περίπτωση τους τύπους της αόριστης ή της ερωτηματικής αντωνυμίας που ζητούνται και να αποδώσετε το περιεχόμενο του διαλόγου:

- **Εἶπέ μοι, ὦ παῖ, οἴσθα _____ (ονομ. πληθ. αρσ.) ἄνθρωποι ἀχάριστοι καλοῦνται;**
- **Καί μάλα (= βεβαίως).**
- **Καταμεμάθηκας (= ἔχεις συνειδητοποιήσει) οὖν τοὺς _____ (αιτ. εν. ουδ.) ποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν;**
- **Τοὺς εὖ παθόντας (= αυτούς που ευεργετήθηκαν), ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μη ἀποδῶσιν (= ενώ μπορούν να ξεπληρώσουν τη χάρη, δεν το κάνουν), ἀχαρίστους καλοῦσιν.**
- **Οὐκοῦν, εἴ γ' οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινῆς _____ (ονομ. εν. θηλ.) ἂν εἴη ἀδικία ἢ ἀχαριστία; Οὐκοῦν ὅσῳ ἂν _____ (ονομ. εν. αρσ.) μείζω ἀγαθὰ παθῶν μή ἀποδιδῶ χάριν, τοσοῦτῳ ἀδικώτερος ἂν εἴη; _____ (αιτ. πληθ. αρσ.) οὖν, ἔφη, ὑπὸ _____ (γεν. πληθ. αρσ.) εὖροιμεν ἂν μείζω εὐεργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων;**

Ξενοφῶν, Ἀπομνημονεύματα 2.2.1-3

5. Να βρείτε τη μορφή της απρόσωπης σύνταξης (απρόσωπο ρήμα ή απρόσωπη έκφραση) που χρησιμοποιείται στις παρακάτω προτάσεις:

α. Τῶν ἀγαθῶν χρή τοὺς νέους ὀρέγεσθαι (= να επιθυμούν έντονα).

β. Τοὺς βασιλέας δεῖ φιλανθρώπους εἶναι.

γ. Τῷ ἄρχοντι ἔξεστι (= εἶναι δυνα-τόν) τοῖς νόμοις χρῆσθαι (= να εφαρμόζει).

δ. Ἀνάγκη ἐστί ὑμῖν μάχεσθαι.

ε. Καιρὸς ἐστί ἀποπλεῖν.

στ. Δυνατὸν ἐστὶν τῷ στρατηγῷ αἰρεῖσθαι (= να επιλέγει) τὰ συμφέροντα.

6. Να βρείτε τα υποκείμενα των απαρεμφάτων στις παρακάτω προτάσεις:

α. Ἄξιόν ἐστί ἡμᾶς τοῖς Ἀθηναίοις φίλους εἶναι.

β. Δεῖ τὸν δικαστὴν ὀρθῶς δικάζειν.

γ. Ἐλπίς ἐστί ἡμῖν τὰ πράγματα γενέσθαι βελτίω.

δ. Ἐξεστὶν ὑμῖν εἰς τὴν πόλιν ἀπέρχεσθαι.

ε. Τοῖς πλουσίοις οὐ προσήκει τοὺς πένητας ὑβρίζειν (= να εξευτελίζουν).

στ. Ἀνάγκη ἐστὶν τῷ πατρὶ τὸν παῖδα καλῶς παιδεύειν.

Βροτοῖς πέφυκε τὸν πεσόντα λακτίσαι.

Αἰσχύλος, Ἀγαμέμνων στ. 885

**Εἶναι στη φύση των ανθρώπων να κλοτσούν
αυτόν που έπεσε.**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	5
ΕΝΟΤΗΤΑ 1	6
Πατρική δικαιοσύνη Αίλιανός, <i>Ποικίλη Ίστορία</i> 1.34 (διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β. Επανάληψη ύλης ετυμολογίας Α΄ Γυμνασίου	
Γ. Γραμματική: Επανάληψη ύλης γραμματικής – σύνταξης Α΄ Γυμνασίου	
ΕΝΟΤΗΤΑ 2	19
Το τέχνασμα του Θεμιστοκλή Πλούταρχος, <i>Βίοι Παράλληλοι, Θεμιστοκλής</i> 12.2-6 (διασκευή)	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: λέγω	
Β2. Ετυμολογικά: Εισαγωγή στη σύνθεση	
Γ. Γραμματική: Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ΄ κλίσης	
ΕΝΟΤΗΤΑ 3	36
Το χρέος του ιστορικού Πολύβιος, <i>Ίστορίες</i> 1.14.4-7	
Α. Κείμενο	
Β1. Λεξιλογικός Πίνακας: κοσμέω, κοσμῶ	
Β2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ουσιαστικό	
Γ1. Γραμματική: Συμφωνόληκτα ουσιαστικά γ΄ κλίσης	
Γ2. Σύνταξη: Σύνδεση προτάσεων ή όρων πρότασης – Παρατακτική και υποτακτική σύνδεση	
ΕΝΟΤΗΤΑ 4	56
Οι Σεληνίτες Λουκιανός, <i>Άληθής Ίστορία</i> 1.23-26 (διασκευή)	
Α. Κείμενο	

- B1. Λεξιλογικός Πίνακας: καλός καλή καλόν
- B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – επίθετο
- Γ1. Γραμματική: Φωνηεντόληκτα επίθετα γ' κλίσης – Υποτακτική ενεστώτα και αορίστου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων

ΕΝΟΤΗΤΑ 5..... 75

Η ελεημοσύνη βασίλισσα των αρετών
 Ιωάννης Χρυσόστομος, *Εἰς τό ρητόν τοῦ Προφήτου Δαυΐδ*, PG 55, 517-518 (διασκευή)

A. Κείμενο

- B1. Λεξιλογικός Πίνακας: ἄγω
- B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση – Πρώτο συνθετικό λέξη κλιτή – ρήμα
- Γ1. Γραμματική: Υποτακτική ενεστώτα ρ. εἰμί και παρακειμένου ε.φ. βαρύτονων ρημάτων– Αλληλοπαθητική αντωνυμία
- Γ2. Σύνταξη: Απρόσωπη σύνταξη

ΕΝΟΤΗΤΑ 6 91

Η ευθύνη για την παιδεία των νέων
 Ξενοφῶν, *Ἀπολογία Σωκράτους* 19-21 (διασκευή)

A. Κείμενο

- B1. Λεξιλογικός Πίνακας: πείθω
- B2. Ετυμολογικά: Σύνθεση– Πρώτο συνθετικό λέξη άκλιτη (επίρρημα, πρόθεση, αχώριστο μόριο)
- Γ. Γραμματική: Επίθετα γ' κλίσης– Ερωτηματική αντωνυμία τίς, τίς, τι– Αόριστη αντωνυμία τίς, τίς, τί

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.